

Mirovinski sustav Republike Hrvatske

Mihalik, Ištvan

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Academy of Arts and Culture in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Akademija za umjetnost i kulturu u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:251:779653>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Arts and Culture in Osijek](#)

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU
AKADEMIJA ZA UMJETNOST I KULTURU
ODSJEK ZA KULTURU, MEDIJE I MENADŽMENT
SVEUČILIŠNI PREDDIPLOMSKI STUDIJ KULTUROLOGIJE
SMJER KULTURALNI MENADŽMENT

IŠTVAN MIHALIK

MIROVINSKI SUSTAV REPUBLIKE HRVATSKE

ZAVRŠNI RAD

MENTOR: doc. dr. sc. Marija Šain

OSIJEK, 2021.

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja, Ištvan Mihalik, potvrđujem da je moj završni rad pod naslovom Mirovinski sustav Republike Hrvatske, te mentorstvom doc. dr. sc. Marije Šain rezultat isključivo mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio završnog rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranog rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga završnog rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanove.

U Osijeku, _____

Potpis

SAŽETAK

Cilj završnoga rada Mirovinski sustav Republike Hrvatske je kronološki predstaviti nastanak i razvoj mirovinskoga sustava u zemlji, probleme sa kojima se u prošlosti susretao, njegova „stupove“ i načine njihova funkcioniranja te probleme mirovinskoga sustava danas i moguća rješenja. Uvodni dio ovoga rada opisuje razvoj mirovinskih sustava od njihovih začetka u Srednjemu vijeku, pa sve do 20. stoljeća, njihovu funkciju i značenje. U glavnome dijelu rada određeno je razdoblje nastanka hrvatskoga mirovinskoga sustava, objašnjen njegov razvoj kroz povijest, teškoće njegove financijske održivosti i reforme koje je Država donijela kako bi ga spasila. Također, opisana je i struktura sustava, te objašnjena uloga mirovinskih društava i fondova. Nakon toga, definiran je pojam mirovine, te njihova podjela na vrste i uvjeti ostvarivanja prava na njih. U posljednjemu poglavlju analiziraju se podatci određenih varijabli, kao što je omjer osiguranika i korisnika mirovina od 1950. do danas, kako bi se odredio smjer pozitivnog ili negativnog kretanja hrvatskog mirovinskoga sustava budućnosti.

Ključne riječi: mirovinski sustav, osiguranik, mirovine, reforma, međugeneracijska solidarnost, individualna kapitalizirana štednja

ABSTRACT

The aim of the final work is the Pension System of the Republic of Croatia to chronologically present the origin and development of the pension system in the country, the problems it encountered in the past, its "pillars" and ways of functioning and the problems of the pension system today and possible solutions. The introductory part of this paper describes the development of pension systems from their beginnings in the Middle Ages until the 20th century, their function and meaning. The main part of this work defines the period of creation of the Croatian pension system, explains its development through history, the difficulties of its financial sustainability and the reforms that the State has adopted to save it. Also, the structure of the system is described, and the role of pension companies and funds is explained. After that, the concept of pension is defined, and their division into types and conditions of exercising the right to them. The last chapter analyzes the data of certain variables, such as the ratio of insured persons and pension beneficiaries from 1950 to the present, in order to determine the direction of positive or negative trends in the Croatian pension system of the future.

Key words: pension system, insured, pension, reform, intergenerational solidarity, individual capitalized saving

SADRŽAJ

1. UVOD	1
----------------------	---

2.	MIROVINSKI SUSTAV	3
2.1.	Razvoj mirovinskih sustava od srednjeg vijeka do 20. stoljeća.....	3
2.2.	Funkcije i značenje mirovinskih sustava.....	7
2.3.	Oblici mirovinskih sustava.....	7
2.3.1.	Obilježja mirovinskih sustava.....	8
3.	MIROVINSKI SUSTAV REPUBLIKE HRVATSKE	11
3.1.	Razvoj mirovinskog sustava Republike Hrvatske.....	12
3.1.1.	Mirovinsko osiguranje nakon Drugog svjetskog rata.....	14
3.1.2.	Mirovinski sustav nakon proglašenja neovisnosti.....	15
3.2.	Reforma mirovinskog sustava.....	16
3.2.1.	Mirovinska reforma 1999. godine.....	18
3.2.2.	Mirovinska reforma 2002. godine.....	20
3.2.2.1.	II. mirovinski stup- obavezna individualna kapitalizirana štednja.....	20
3.2.2.2.	III. mirovinski stup- dobrovoljan.....	21
3.3.	Mirovinska društva i mirovinski fondovi.....	21
3.3.1.	Obvezni mirovinski fondovi.....	22
3.3.2.	Dobrovoljni mirovinski fondovi.....	23
3.4.	Mirovine.....	24
3.4.1.	Ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja za I. stup.....	25
3.4.2.	Ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja za II. i III. Stup.....	28
3.4.3.	Izračun mirovine.....	29
4.	ODRŽIVOST MIROVINSKOG SUSTAVA	31
4.1.	Analiza Izvješća o radu i poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2020.....	35
5.	ZAKLJUČAK	
	LITERATURA	

1. UVOD

U tradicionalnim društvima obitelji su bile znatno brojnije, nego u današnjem modernome društvu. Tradicionalno društvo smatra se poljoprivrednim, zato što se temelji na poljoprivrednoj proizvodnji. Njegovo funkcioniranje ovisi o uzgoju usjeva i stoke, te veći broj članova obitelji omogućava bolju raspodjelu poslova, te njihovo učinkovitije i brže izvršenje. Skrb o starima, nemoćnima i djeci, u tradicionalnom je društvu isključivo obaveza obitelji. „Prema podacima Svjetske Banke, u svijetu se krajem prošlog stoljeća u obiteljima, odnosno srodničkim skupinama, zbrinjavalo oko 70% svih starih ljudi. Riječ je o neformalnom zbrinjavanju starih i nemoćnih ljudi. S druge strane, u razvijenim dijelovima svijeta razvijeni su mirovinski sustavi kao formalni oblik zbrinjavanja starih ljudi i drugih uzdržavanih osoba.“ (World Bank, 1994. navedeno u Puljiz, 2007: 165)

Izumom parnoga stroja u drugoj polovici XVIII. stoljeća počinje Prva industrijska revolucija. Tehnički napredak u načinu proizvodnje, uzrokuje snažne društvene promjene, a time i razvoj mirovinskih sustava. Vukopera (2012: 352) smatra da je Prva industrijska revolucija utjecala sa jedne strane na razvoj mutualističkih udruga,¹ kao instrumenta racionalne samoorganizacije radnika, a s druge strane na razvoj životnih osiguranja, kao instrumenta samoosiguranja bogatijih trgovaca. Međutim, sve do 19. stoljeća nije postojala specifična briga o starijem stanovništvu, već je ona bila uklopljena u javnu pomoć ili pak organizirana samo kao zasebni sustav nagrađivanja odanih službenika. Najznačajniju ulogu u razvoju mirovina imala je Druga industrijska revolucija. Temeljito je izmijenila dotadašnje političke, gospodarske i društvene prilike te socijalnu strukturu u većem dijelu svijeta. Atomiziranje tradicionalne obitelji, zbog industrijalizacije i urbanizacije krajem 19. stoljeća, jaki socijalni pritisci u razdoblju svjetskih ratova i velikih gospodarskih kriza u prvoj polovini 20. st. stvaraju kritični društveni pritisak potreban za razvoj trajnijih mirovinskih rješenja.

Hrvatska je znatno kasnije od zapadnoeuropskih zemalja uvela javni mirovinski sustav. Razlog tome je bila njena pripadnost jugoistočnim europskim zemljama u kojima je

1 „Mutualizam se razvio u prvoj etapi razvoja industrijskog društva, kada su se, uslijed raspada tradicionalnih oblika solidarnosti, radničke obitelji suočile s mnogim socijalnim rizicima i nedaćama. Mutualističke udruge pomagale su svojim članovima u prevladavanju teških životnih situacija, ali su imale i druge funkcije. Sindikat, a kasnije i država, javljaju se kao konkurencija mutualističkim udrugama. Socijalno osiguranje kao stabilniji način prevladavanja socijalnih rizika potiskuje i marginalizira mutualističke udruge.“ (Puljiz, 1995)

industrijalizacija kasnila nekoliko desetljeća. „Hrvatska je, kao i druge europske države, u drugoj polovici 20. stoljeća doživjela snažnu ekspanziju mirovinskog sustava. U prvom poslijeratnom razdoblju tim je sustavom bila obuhvaćena sva zaposlena populacija u državnom sektoru, da bi krajem 1960- ih i početkom 1970- tih u mirovinski sustav, pod posebnim režimom, bili uključeni poljoprivrednici i obrtnici.“ (Puljiz, 2012: 299)

Hrvatska, nakon Drugog svjetskog rata, primjenjuje mirovinski sustav međugeneracijske solidarnosti, koji podrazumijeva da zaposleni osiguranici plaćaju doprinose kojima se financiraju mirovine umirovljenika. U to je vrijeme bilo malo umirovljenika, dok je broj osiguranika rastao. Pred kraj socijalističkog razdoblja dolazi do krize u mirovinskom sustavu, zbog gospodarske krize koja je u to vrijeme zahvatila zemlju te sazrijevanja mirovinskog sustava, što je dovelo do povećanja broja umirovljenika u odnosu na osiguranike.

Nakon raspada Jugoslavije, Hrvatska proglašava svoju neovisnost. „Nakon usvajanja Ustava izmijenjen je Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju te Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju individualnih poljoprivrednika. Samoupravne interesne zajednice zamijenjene su republičkim fondovima za mirovinsko osiguranje radnika, samostalnih privrednika i individualnih poljoprivrednika. Neposredno nakon stjecanja državne neovisnosti nije bilo znatnijih promjena mirovinskim zakonima, nego su preuzete odredbe ranijih zakona i drugih propisa o primjeni mirovinskog osiguranja.“ (Puljiz *et al.*, 2008: 85)

Kriza hrvatskog mirovinskog sustava dolazi do izražaja nakon Domovinskog rata i postsocijalističke tranzicije, zbog posljedica rata i velikog povećanja broja umirovljenika. „Dogodio se drastičan pad broja zaposlenika, odnosno osiguranika, a, s druge strane, osjetno se povećao broj građana koji su u krizi izazvanoj ratom i tranzicijom spas potražili u mirovinskom sustavu, najviše u invalidskim i prijevremenim starosnim mirovinama.“ (Puljiz *et al.*, 2008: 87) Zbog toga, Republika Hrvatska donosi mirovinske reforme kako bi korigirala mirovinski sustav sa ciljem podizanja razine njegove financijske održivosti i zaštite životnog standarda umirovljenika.

2. MIROVINSKI SUSTAV

„Mirovinski je sustav skup pravnih normi, financijskih i institucionalnih aranžmana kojima se regulira osiguranje od rizika starosti, invalidnosti i gubitka hranitelja. Mirovinski se sustav u pravilu sastoji od nekoliko podsustava definiranih s obzirom na kategorije osiguranika, način financiranja, upravljanje mirovinskim fondovima, raspodjelu mirovina i slično. Mirovinski sustavi mogu biti **javni** (kad njima upravlja država, odnosno od nje ovlaštena tijela) ili **privatni** (kad mirovinskim fondovima upravljaju privatne financijske institucije), **obvezni** ili **dobrovoljni**, ovisno o tome obvezuje li država osiguranike na plaćanje doprinosa iz kojih se financiraju mirovine, **definiranih davanja** (kad su mirovine unaprijed zadane mirovinskom formulom, a država jamči njihovu isplatu) ili pak **definiranih doprinosa** (kad iznosi mirovina izravno ovise o uplaćenim doprinosima osiguranika u mirovinske fondove). Nadalje, mirovinski sustavi mogu biti **univerzalni** (namijenjeni svim građanima), a financiraju se porezima i drugim javnim prihodima ili pak utemeljeni na **osiguranju zaposlenih** (namijenjeni osiguranicima te od njih ovisnim članovima obitelji), a financiraju se doprinosima zaposelnika i poslodavaca.“ (Puljiz, 2007: 164)

2.1. Razvoj mirovinskih sustava od srednjeg vijeka do 20. stoljeća

Prva mirovinska davanja u povijesti vežu se uz opće dobrotvorno djelovanje države ili Crkve. Kao zasebna davanja mirovine se počinju izdvajati tek u kasnom srednjem vijeku. U Europi se razvilo vjersko dobročinstvo. Uloga davanja milodara Crkvi bila je jedna od osnovnih dužnosti građana. Crkva je pomoću njih bila glavni nosilac socijalne skrbi i taj je novac koristila za osnivanje prvih bolnica i ubožnica. Milodarima je financirala hranu, odjeću i obuču za siromašne. U kasnom srednjem vijeku država se sve više, posredstvom gradskih vlasti, počela uplitati u socijalno zbrinjavanje svojega najstarijeg stanovništva.

Razvitkom manufakturnog načina proizvodnje u 14. i 15. stoljeću dolazi do sve većeg emigriranja stanovništva iz sela u gradove. Zbog brojnih ratova, seljačkih ustanaka i kuge, povećava se broj prosjaka i skitnica, koji postaju potencijalno opasni za postojeći poredak, stoga se javlja potreba uvođenja javne pomoći. Obvezivanjem gradova i općina na uzdržavanje siromaha te nastankom fondova javne pomoći dolazi do stvaranja uvjeta za zabranu prosjačenja. Također se uvodi obvezni rad svih radno sposobnih siromaha te njihovo zbrinjavanje u radne ubožnice. Cilj tih socijalnih mjera bio je upravljanje siromasima, njihov

preodgoj u duhu radne etike te njihovo iskorištavanje za najteže javne poslove, a za uzvrat bilo im je osigurano zbrinjavanje.

„U predindustrijskom društvu problemima siromašnih, prosjaka i skitnica najviše se bavila Crkva, prakticirajući milosrđe. U prvim industrijskim državama, U Velikoj Britaniji a potom i drugdje, početkom 17. stoljeća doneseni su tzv. zakoni za siromašne (*Poors Laws*), koji su sa jedne strane propisali nužnu pomoć najugroženijim žiteljima, a s druge su strane postali instrument državnog nadzora nad prosjacima i skitnicama, koje se u to vrijeme smatralo remetilačkim faktorom.“ (Puljiz, 2012: 296)

„Mirovine se kao posebna davanja prvi put izdvajaju tek u novom vijeku. Javljaju se dva oblika: 1) kao instrument monarhova nagrađivanja i 2) kao racionalni instrument samoorganizacije. Oba oblika predstavljaju začetke profesionalnih (strukovnih) mirovina, što je poslije bilo podloga za razvoj privatnih mirovina (strukovnih i osobnih), ali i javnog sustava socijalnog osiguranja.“ (Vukorepa, 2012: 14)

Vukorepa (2012: 14-15) smatra da su se mirovine stvarno i pojmovno najprije pojavile kao instrument nagrađivanja odanih vojnika, a poslije i službenika pojedinih monarha. Primjer tome je Ujedinjeno kraljevstvo koje zakonom iz 1834. uspostavlja sustav mirovina za državne službenike. Njime se željelo reorganizirati dosta nejasan način nagrađivanja službenika, te poboljšati službu umirovljenjem postojećeg kadra koji više nije mogao učinkovito obavljati poslove.

U drugoj polovici 18. stoljeća dolazi do izuma parnoga stroja čime započinje Prva industrijska revolucija. Posljedice toga su temeljite promjene u društvenoj, političkoj i gospodarskoj te socijalnoj strukturi zapadnoga svijeta. Ručna proizvodnja se zamjenjuje proizvodnjom parnim stroje, stanovništvo seli iz sela u gradove te se feudalni sustav pretvara u građanski. Zbog nedostatka odgovarajućih rješenja za socijalne probleme za šire pučanstvo, počinju se osnivati udruge uzajamne pomoći ili mutualističke udruge. "Mutualističke udruge mogu se definirati kao asocijacije dobrovoljno konstituirane, s ciljem da svojim članovima daju financijsku pomoć u slučaju potrebe". (van der Linden, 1993. navedeno u Puljiz 1995: 163). Udruge se financiraju kroz članarine, poklone i subvencije, a njihova osnovna zadaća bila je smanjenje materijalnih rizika isplatama onim članovima koji su bili pogođeni nekom nesrećom.

„Premda su se prve ideje o općem mirovinskom sustavu javile još tijekom Francuske revolucije (1789.- 1799.) odnosno neposredno nakon nje, društveni i ekonomski uvjeti za

njihov razvoj još nisu bili dovoljno sazreli. Međutim, presudnu ulogu za početak razvoja javnih socijalnih sustava, slično kao i privatnih, svakako je imala tzv. Druga industrijska revolucija. Industrijalizacija i velika urbanizacija krajem 19. stoljeća imaju za posljedicu izmjenjenu socijalnu strukturu i nepovoljne strukturne faktore (gospodarske krize, nezaposlenost uslijed novog načina proizvodnje manje potrebe za fizičkom radnom snagom, narasle radničke zahtjeve za poboljšanje rada).“ (Vukorepa, 2012: 62)

„U Njemačkoj je osamdesetih godina 19. stoljeća u vrijeme vladavine kancelara Otta von Bismarcka uspostavljen oblik socijalnog osiguranja za slučaj starosti i invaliditeta. Njemački zakon o mirovinama iz 1889. godine obvezivao je radnike koji su zarađivali ispod jedne trećine prosječne plaće da, pored poslodavaca, izdvajaju doprinose u mirovinske fondove iz kojih im se, kada dosegnu određenu dob ili pak ostvare drugi uvjet, isplaćuju mirovine. Takav sustav mirovinskog osiguranja, nazvan bismarckovski, proširio se i u drugim, prije svega kontinentalnim europskim zemljama, pa je tako u Hrvatsku, primijenjen u jednom broju gospodarskih subjekata, dospio krajem 19. stoljeća posredstvom zakona Austro-Ugarske Monarhije.“ (Puljiz, 2011: 28)

CESifo DICE Report (2008) navodi da je 1942. William Henry Beveridge predstavio opsežan izvještaj britanskom parlamentu o socijalnoj politici. Izvještaj je sadržavao konkretne prijedloge za stvaranje sveobuhvatnog sustava socijalnog osiguranja koji uključuje integraciju oblika socijalnih osiguranja, stvaranje opće zdravstvene skrbi koje uključuje osiguranje od nezgode na radnom mjestu, uvođenje obiteljske pomoći, održavanje visoke i stabilne stope zaposlenosti kao i zaštitu od masovne nezaposlenosti. Ovi prijedlozi bili su temelj poslijeratne britanske društvene sheme osiguranja. Beveridgeov sustav označava sljedeće:

- uključuje cjelokupno stanovništvo;
- prvenstveno se financira iz državnog proračuna;
- poziva na jedinstvene, paušalne doprinose.

Stoga je cilj Bismarckovog sustava osigurati životni standarda, dok se sustav Beveridge fokusira na osiguravanje egzistencijalne razine.

Poslije Drugog svjetskog rata dolazi do razvoja javnih mirovinskih sustava i širenja na sve zaposlene. Napušta se sustav kolektivne kapitalizacije mirovina, zbog propasti

mirovinskih fondova, a razlog tome su velika gospodarska kriza i Drugi svjetski rat. U razvijenim zemljama uvodi se model tekuće raspodjele ili PAYGO sustav.²

„Tijekom 60- tih godina dolazi do konvergencije Bismarckova i Beveridgeova pristupa zbog općenitog prihvaćanja ideje o tome da socijalna sigurnost ima dva temeljna cilja: 1) osiguranje minimalnog životnog standarda i 2) očuvanje adekvatne razine životnog standarda putem radno vezanih sustava.“ (Bregman, 1997 navedeno u Vukorepa, 2012: 85)

Zbog toga dolazi do miješanja elemenata Beveridgeova sustava socijalne sigurnosti, koji se temelji na minimalnoj razini zaštite za cjelokupno stanovništvo, i Bismarckova sustava socijalnog osiguranja, koji se temelji na uzajamnim doprinosima i davanjima.

Puljiz (2011: 30-36) tvrdi da je tada u Zapadnoj Europi prevladavala ideja prema kojoj mirovina nije samo pomoć namijenjena preživljavanju starih ljudi, nego ona predstavlja „zamjenu dohotka“, koji je stečen na temelju uplaćenih doprinosa. Brojne reforme u 1960- tih i 1970- tih, koje su provedene u europskim zemljama, bile su usmjerene na podizanje mirovina i imale su za cilj podići standard umirovljenika kako bi se osnažila potražnja i potaknu gospodarski rast. Njihov rezultat bio je smanjenje razlika u prihodima između zaposlenika i umirovljenika. Tri desetljeća, nakon Drugog svjetskog rata, trajalo je „zlatno doba“ socijalne države, međutim, gospodarska kriza, koja je zahvatila svijet sedamdesetih godina prošloga stoljeća, uzrokovala je promjene u društvenom i ekonomskom kontekstu, te su one postale veliki izazov za održivost mirovinskih sustava. Četiri ključna izazova sa kojim su se suočili mirovinski sustavi bila su: demografski procesi (starenje stanovništva), financijski pritisak na mirovinske fondove (pojava deficita u javnim financijama koji su doveli do smanjenja javnih troškova), promjene na tržištu rada (pojava atipičnih oblika zaposlenosti, kao što je skraćeno radno vrijeme; veliko zapošljavanje ženske populacije itd.) i otpori promjenama mirovinskih sustava (konvertiranje mirovinskog sustava tekuće raspodjele u sustav kapitalizacije).

2 „Osnovna su načela PAYGO sustava sljedeća: država ne akumulira sredstva u fondove kako bi plaćala buduće mirovine. Umjesto toga ona oporezuje aktualno zaposlenu generaciju i od njenih zarada uzima dio za naknade umirovljenicima. Prema tome zaposlenici, kao protuuslugu za doprinose koje plaćaju, od države dobivaju jamstvo da će u budućnosti, kada prestanu raditi, dobiti propisanu mirovinsku naknadu. Država se tako oslobađa obveze da umirovljenicima daje sredstva koja su oni sami platili u vidu mirovinskih doprinosa. Umjesto toga mirovine će se isplaćivati iz prihoda budućih generacija. Pod pretpostavkom rasta ekonomije, svaka nova generacija tako može dobiti više nego što je platila, jer je dohodak u stalnom porastu. No kako ćemo kasnije vidjeti, problem je u tome što se ta pretpostavka uvijek ne ostvaruje, pa se dešava da mirovine kao i dohodak padaju.“ (Barr, 1994 navedeno u Puljiz, 1996)

2.2. Funkcije i značenje mirovinskih sustava

„Osnovna je funkcija mirovinskog sustava preraspodjela potrošnje pojedinca i obitelji tijekom životnog vijeka, tj. od razdoblja kad se zarađuje na razdoblje kada se ne obavljaju lukrativne aktivnosti. Također, mirovinski sustav bitan je instrument individualne i kolektivne štednje. Mirovine nadalje imaju važnu funkciju u održavanju socijalne kohezije, budući da se njihovim posredstvom, ponajprije u sustavima tekuće raspodjele, vrši redistribucija dohotka od bogatih prema siromašnijim građanima. U svakom slučaju, mirovinski sustav predstavlja središnji element današnje socijalne države, a u širem smislu nužan je preduvjet cjelokupne društvene reprodukcije.

Postoje tri razloga zbog koji se mirovinskim sustavima posvećuje velika pažnja. Prvo, mirovinska davanja presudno utječu na život velikog dijela stanovništva; drugo, na mirovine se troši znatan dio BDP- a; i treće, umirovljenici, budući da čine veliki dio glasačkog tijela, presudno utječu na ishod izbora, pa prema tome i na politički život svake države.“ (Puljiz, 2012: 295)

2.3. Oblici mirovinskih sustava

Prema Vukorepi (2012: 170) do današnjih dana razvilo se **6 glavnih mirovinskih oblika u okviru javnih mirovinskih sustava:**

- 1) sustav socijalnih mirovina
- 2) opći mirovinski sustav
- 3) sustav mirovinskog osiguranja određenih davanja
- 4) sustav javnih štednih fondova
- 5) nominalni sustav određenih doprinosa
- 6) sustav određenih doprinosa

U okviru privatnih mirovinskih sustava razvila su se 4 oblika:

- 1) strukovni program određenih primanja
- 2) strukovni program određenih doprinosa
- 3) hibridni strukovni program
- 4) osobni program individualnih računa

Svi pojavni oblici mirovinskih sustava razlikuju se prema obilježjima koja su za njih svojstvena (npr. pravno uređenje, izvori i načini financiranja, s obzirom na nositelje

upravljanja itd.) i prema rizicima kojima su izloženi (npr. demografske promjene, političke promjene, ratovi itd.)

2.3.1. Obilježja mirovinskih sustava

Prema Vukorepi (2012: 170-175) sve oblike mirovinskih sustava bi smo mogli razlikovati s obzirom na **11 kriterija:**

nositelji upravljanja, pravno uređenje, obvezatnost sudjelovanja, osobni djelokrug, izvori financiranja, način financiranja, svrha davanja, visina davanja, odredivost i izračun davanja, oblik davanja te redistribuciju

- 1) S obzirom na **nositelje upravljanja** mirovinske sustave dijelimo na **javne i privatne**. U današnje vrijeme dolazi do privatizacije javnih mirovinskih sustava, te nastaju mješoviti sustavi u kojima su nositelji mirovinskog osiguranja većinskim dijelom organizacije privatnog prava. Država sudjeluje u takvom mirovinskom sustavu time da ga uređuje javnopravnim normama, sudjeluje u nadzoru, te u slučaju potrebe o pokriću troškova.
- 2) S obzirom na **pravno uređenje** mirovinski sustavi mogu biti **propisima uređeni** ili **propisima neuređeni**. Kao primjer imamo povijesni razvoj privatnih mirovina (strukovnih i osobnih) koje su se spontano razvijale, a država je tek naknadno reagirala i počela ih uređivati.
- 3) S obzirom na **obvezatnost sudjelovanja** sustavi mogu biti **obvezni** ili **dobrovoljni**
- 4) S obzirom na **osobni djelokrug** razlikujemo **radno vezane** mirovinske sustave, koji pokrivaju zaposlene osobe i **radno nevezane** mirovinske sustave, koji pokrivaju cjelokupno stanovništvo. Privatni mirovinski sustavi s obzirom na osobni djelokrug često se dijele na strukovne mirovinske programe i na osobne mirovinske programe. Osobni programi mogu biti u obliku individualnih mirovinskih računa ili životnog osiguranja.
- 5) Prema kriteriju **izvora financiranja** razlikujemo **doprinosne** sustave, koji se financiraju doprinosima radnika i/ili poslodavca i **nedoprinosne**, koji se financiraju porezom ili drugim izvorima iz državne imovine.
- 6) S obzirom na **načine financiranja** razlikujemo financiranje putem **tekuće razdiobe**, **djelomičnu kapitalizaciju**, **potpunu kapitalizaciju** te **porezni ustup** kod javnih oblika mirovinskih sustava. Kod financiranja putem **tekuće razdiobe** doprinosi, koje

uplaćuju poslodavac i radnik, koriste se za financiranje tekućih obaveza u mirovinskom sustavu. Kod financiranja putem **kapitalizacije** doprinosi ili druga imovina iz koje se financira sustav ulaže se u različite oblike imovine na tržištu kapitala sa svrhom zadržavanja ili povećavanja vrijednosti. Kod metode **poreznog ustupa** mirovinski sustav financira se sredstvima iz državnog proračuna (uglavnom iz poreza). Kod privatnih mirovina uz financiranje putem **kapitalizacije**, moguće je i financiranje putem **knjigovodstvenih rezervi**, te **premijsko osiguranje**. Kod financiranja putem **knjigovodstvenih rezervi** poslodavac obaveze prema svojim radnicima/ umirovljenicima knjigovodstveno bilježi kao rezerve na strani pasive, te ta imovina ne predstavlja imovinu mirovinskog programa, već imovinu poslodavca. Stoga postoji velika opasnost da uslijed stečaja radnici ostanu bez mirovina, zbog čega rijetke države dopuštaju takav način financiranja. Kod financiranja putem premijskog osiguranja pojedinac individualno ili poslodavac grupno, kupuju policu osiguranja kod osiguravajućeg društva, koje dalje taj novac investira na tržištu kapitala.

- 7) S obzirom na **svrhu davanja** iz mirovinskog sustava sustave možemo podijeliti na **sustav zamjenskog prihoda**, koji ima funkciju zaštite životnog standarda koji je osoba imala prije umirovljenja i **sustav pomoćnog prihoda**, koji malim davanjima nastoji eliminirati teško siromaštvo umirovljenika.
- 8) S obzirom na **visinu davanja** razlikujemo **prihodovno vezane sustave**, kod kojih visina davanja ovisi o prethodnim primanjima i kod njih važi načelo uzajamnosti između uplaćenih doprinosa i visine mirovine, te **prihodovno nevezane sustave** u kojima to načelo ne vrijedi. Kod takvih sustava davanja su mala, a mogu biti i unificirana (za sve u jednakom iznosu).
- 9) S obzirom na **odredivost visine davanja** postoje **sustavi određenih davanja** te **sustavi određenih doprinosa**. Kod **sustava određenih davanja** visina mirovine računa se kao suma umnoška godišnjih prihoda osiguranika i stope prirasta za svaku godinu navršenog staža. Kod **sustava određenih doprinosa** unaprijed je poznata visina doprinosa. Visina mirovine će ovisiti o akumuliranoj štednji u trenutku umirovljenja, koja ovisi o uplaćenim doprinosima i prinosu od investiranja na tržištu kapitala.
- 10) S obzirom na **oblike** u kojima se davanja iz mirovinskog sustava isplaćuju razlikujemo **jednokratne isplate**, **anuitetne isplate** (doživotne ili privremene u određenom razdoblju) te **djelomične isplate**.

- 11) S obzirom na **redistribuciju** razlikujemo **međugeneracijsku redistribuciju** od **unutargeneracijske**. Pod **međugeneracijsku redistribuciju** spada redistribucija od aktivne generacije osiguranika prema generaciji umirovljenika. Do te vrste redistribucije dolazi kod načina financiranja putem tekuće razdiobe i kod financiranja putem poreznog ustupa. **Međugeneracijsku redistribuciju** je moguće postići na tri načina:
- a) Stara generacija, neposredno pred umirovljenje, prodaje svoju imovinu uloženu putem financijskih instrumenata na tržištu kapitala mlađoj generaciji po tržišnoj cijeni, kako bi za tako ostvarenu ukupnu akumuliranu mirovinsku štednju kupila mirovinske anuitete (ugovorila mirovinu).
 - b) Država investicijskim pravilima nameće obvezu ulaganja u državne obveznice. Kako prinos ovisi o ulaganju, tako i uspjeh sustava koji se oslanja na domaće obveznice ovisi o stopi rasta domaćeg gospodarstva.
 - c) Država propisuje garanciju za nadomještanje nedostatne razine prinosa u fazi akumulacije. Time dolazi do djelomične međugeneracijske solidarnosti, zato što će država jamstvo financirati iz državnog proračuna koji se puni prikupljanjem poreza od aktivne generacije.

Untargeneracijsku redistribuciju dijelimo na redistribuciju od bogatih prema siromašnijima, te od onih koji žive kraće prema onima koji žive duže. Unutargeneracijska redistribucija od bogatih prema siromašnijima svojstvena je svim prihodovno nevezanim sustavima, jer se najčešće financiraju porezima metodom poreznog ustupa. Dok je redistribucija od onih koji žive kraće prema onima koji žive duže svojstvena svim mirovinskim sustavima koji isplaćuju doživotne mirovine.

3. MIROVINSKI SUSTAV REPUBLIKE HRVATSKE

Mirovinski sustav je važan dio socijalne sigurnosti u suvremenim državama. Prema Zakonu o mirovinskom osiguranju mirovina u Hrvatskoj može se ostvariti zbog starosti (starosna mirovina), gubitka radne sposobnosti (invalidska mirovina) ili u slučaju smrti osiguranika ili korisnika (članovi obitelji mogu ostvariti pravo na obiteljsku mirovinu). Mirovinski sustav u Republici Hrvatskoj temelji se na tri stupa. Prva dva predstavljaju obvezno mirovinsko osiguranje, a treći stup predstavlja dobrovoljno mirovinsko osiguranje.

„Prvi stup naziva se stupom **generacijske solidarnosti** (osobe koje rade izdvajaju doprinose za mirovinsko osiguranje, te se iz tih doprinosa isplaćuje mirovina sadašnjim umirovljenicima). Osiguranici ovoga stupa izdvajaju 15% od bruto plaće, što je zakonom određeno. On je obavezan i jedan za sve osiguranike. Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje nadležan je za provedbu mirovinskog osiguranja na temelju generacijske solidarnosti.

Drugi stup se odnosi na **individualnu kapitaliziranu štednju** (riječ je o osobnoj imovini, gdje se sredstva uplaćuju na osobni račun, a kako se bira mirovinski fond koji raspolaže njima, tj. ulaže ih, ostvaruju se i prinosi od ulaganja). Ovaj stup je, također, obavezan i uplaćuje se 5% bruto plaće, ali sami možete birati obvezni mirovinski fond. Prikupljanje sredstava za mirovinu odvija se preko mirovinskih fondova, dok se isplata mirovine odvija putem mirovinskog osiguravajućeg društva.

Treći mirovinski stup je **dobrovoljan** te predstavlja individualnu kapitaliziranu štednju i fleksibilniji je od prethodna dva, zato što sami osiguranici biraju učestalost i visinu uplate u fond. Prikupljanje sredstava odvija se preko dobrovoljnih mirovinskih fondova, dok isplatu mirovina obavljaju mirovinska osiguravajuća društva.“ (e- Građani)

Sustav mirovinskog osiguranja uređen je sljedećim zakonima:

- Zakon o mirovinskom osiguranju
- Zakon o obveznim mirovinski fondovima
- Zakon o dobrovoljnim mirovinski fondovima
- Zakon o mirovinskim osiguravajućim društvima

3.1. Razvoj mirovinskog sustava Republike Hrvatske

Nastanak mirovinskog sustava u uskoj je vezi sa nastankom socijalne države koja provodi socijalnu politiku.³ U 18. stoljeću osnivanjem udruga uzajamne pomoći (bratinskih blagajni), koje su prvi organizirali rudari, zato što su često bili izloženi životnim pogibeljima, postavljeni su temelji za stvaranje hrvatskog mirovinskog sustava. Bratinske blagajne su oblik mutualnih udruga koje su prethodile oblicima socijalnih osiguranja (invalidsko, mirovinsko itd.) Puljiz (2012: 78) navodi da je prva rudarska udruga uzajamne pomoći ili bratinska blagajna osnovana je 1833. godine u Rudama kod Samobora. Osnivanje bratinskih blagajni potaknuto je austrijskim rudarskim zakonom koji je vlasnike rudnika obvezao na osiguranje rudara od nesreće na poslu i u vrijeme starosti. Propisano je da dvije trećine doprinosa u bratinske blagajne uplaćuju radnici, jednu poslodavci. Bratinske su blagajne također osnivali željeznički, građevinski i tipografski radnici. Ta su davanja imala različite nazive: mirovinama su nazivana davanja koja su ostvarivali javni i državni službenici, a rente i potpore dobivali su drugi. Rente su se davale u slučaju invalidnosti uzrokovane nesrećom na poslu, a potpore u slučaju starosti i iznemoglosti.

„Prve mirovine u našim krajevima dodjeljivane su u nekim kategorijama državnih službenika ili vojnika, odnosno članovima njihovih obitelji. Tako Nikola Škrlec Lomnički, najviši državni dužnosnik u hrvatskim krajevima u službi carice Marije Terezije u drugoj polovini 18. stoljeća, u svom *Projectum legumu* spominje tzv. udovičke blagajne koje trebaju plaćati mirovine siromašnim udovicama nižih državnih službenika.“ (Pusić i sur., 1999: 383 navedeno u Puljiz *et al.*, 2008: 77)

„Godine 1870. u Narodnim novinama objavljen je Zakonski članak u pogledu mirovinah organah središnje vlade faktično obavljavše od god. 1849. do god. 1867.. Tim je zakonom uređeno mirovinsko osiguranje državnih službenika i podvornika kao i članova njihovih obitelji.“ (HZMO, 2002: 11 navedeno u Puljiz *et al.*, 2008: 77)

Propašću Austro- Ugarske Monarhije, propadaju i mirovinski fondovi radnika i službenika. 1918. godine Hrvatski sabor raskida sve državno- pravne veze s Bečom i Budimpeštom, te se osniva Država Srba, Hrvata i Slovenaca.

³ Prema Puljizu (2008) socijalnu politiku definiramo kao organiziranu djelatnost države i drugih društvenih čimbenika kojoj je cilj prevladavanje socijalnih rizika, pomoć siromašnim i isključenim pojedincima i socijalnim skupinama, ujednačavanje životnih šansi te unaprijeđivanje socijalne dobrobiti građana. Za nju je ključan mehanizam transfera dohotka od onih građana koji su zaposleni ili boljeg materijalnog statusa prema onima koji su zbog dobi, bolesti, invaliditeta ili neuspjeha na tržištu isključeni iz svijeta rada, pa ne mogu zarađivati za život. Ona je ključna javna politika koja utječe na dugoročnu održivost društva. Osnovni su instrumenti socijalne politike socijalna prava i socijalni programi.

Nacionalni arhivski informacijski sustav navodi da je prvi put zakonski regulirano obvezno osiguranje radnika u slučaju bolesti na području grada Zagreba 1891. godine. Donesen je zakonski članak o podupiranju obrtnih i tvorničkih namještenika u slučaju bolesti te je osnovana prva okružna blagajna. Godine 1904. osnovana je privatno- društvena blagajna trgovačkog društva Merkur u Zagrebu. Dotadašnje zakonske ustanove koje su regulirale samo osiguranje u slučaju bolesti postale su nedovoljne te je 1907. donesen novi zakonski članak o osiguranju obrtnih i trgovačkih namještenika u slučaju bolesti i nezgode te se stvara i nova organizacija osiguranja. Nositelj osiguranja postaje zemaljska blagajna za potporu bolesnih radnika i za osiguranje protiv nezgoda u Zagrebu, a okružne i poduzetničke blagajne postaju njezini organi. Za nadzor nad provedbom osiguranja osniva se državna ustanova- kraljevski zemaljski ured za osiguranje za osiguranje radnika u Zagrebu. Tako je provedena centralizacija osiguranja i stvoren jedan nositelj te su udareni temelji modernog radničkog osiguranja. Zakon postavlja kao princip obavezno osiguranje za slučaj bolesti i poslovne nesreće, proširuje krug osiguranika, povećava i proširuje potpore u naravi i u novcu, uvodi udovičke i obiteljske rente itd. Nakon osnivanja Kraljevine SHS dalje se nastavlja rad na organizaciji radničkog osiguranja. Zakon o osiguranju radnika⁴ od 14. svibnja 1922. koji je stupio na snagu 1. srpnja 1922. donosi jedinstveno socijalno zakonodavstvo na području cijele države. Zakon je predviđao obavezno osiguranje za slučaj bolesti, nesreće, iznemoglosti, starosti i smrti te određivao ostvarenje osiguranja za slučaj nezaposlenosti. „ Radi provedbe Zakona o osiguranju radnika u Zagrebu je osnovan Središnji ured za osiguranje radnika.⁵ Upravljačka tijela Središnjeg ureda sastavljena su na paritetnoj osnovi od predstavnika radnika i poslodavaca. Mirovinsko se osiguranje financiralo doprinosima, a plaćali su ih poslodavci i radnici (3% na osiguranu osnovicu/zaradu), a primjenjivalo se načelo kapitalizacije. Dobna granica za starosnu mirovinu bila je veoma visoka- 70 godina. Drugi uvjet za stjecanje mirovine bila je nesposobnost (invalidnost) za ostvarivanje trećine zarade zdravih osoba istoga statusa.“ (Puljiz *et al.*, 2008: 79)

Tijekom Drugoga svjetskog rata nastavljena je provedba zakona o mirovinskom osiguranju radnika.

3.1.1. Mirovinsko osiguranje nakon Drugog svjetskog rata

4 ZOR

5 SUZOR

Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do velikih promjena kod mirovinskog osiguranja. Ono postaje dio jedinstvenog sustava socijalnog osiguranja te je umjesto SUZOR osnovan Središnji zavod za socijalno osiguranje u Zagrebu.

Prema Puljizu (2008: 168-169) već 1946. godine donesen je Zakon o socijalnom osiguranju radnika, namještenika i službenika. Državni zavod za socijalno osiguranje, pod koji spada mirovinsko osiguranje, dopijeva pod državnu kontrolu. Doprinosi zaposlenika i poduzeća odlaze u državni proračun, iz kojega se financiraju mirovine. Pedesetih godina dolazi do postupne decentralizacije te uvođenja samoupravnih jedinica u upravljanju mirovinskim osiguranjem i fondovima. „Za razvoj mirovinskog i invalidskog osiguranja važno je bilo odvajanje zdravstvenog osiguranja u zasebnu granu socijalnog osiguranja 1955. godine. Na temelju zakona iz 1962. godine dolazi do promjena u organizaciji i financiranju mirovinskog osiguranja. Osnivaju se zajednice socijalnog osiguranja kao samoupravne organizacije na razini općina, republika i federacije, konstituiraju se i zavodi za mirovinsko osiguranje. Paralelno sa time utemeljuju se fondovi mirovinskog i invalidskog osiguranja.“ (Puljiz *et al.*, 2008: 82)

1964. godine dolazi do promjene u mirovinskom sustavu, tako što se zakonski omogućuje dobrovoljno mirovinsko osiguranje onim građanima koji do tada nisu bili obuhvaćeni obveznim mirovinskim osuguranjem zaposlenih u socijalističkom sektoru. 1980. godine utemeljeno je mirovinsko osiguranje individualnih poljoprivrednika.

Godina	Broj osiguranika	Broj umirovljenika	Omjer
1950.	593 102	67 771	8,75 : 1
1955.	689 212	123 627	5,57 : 1
1960.	912 290	176 978	5,15 : 1
1965.	1 079 111	251 304	4,29 : 1
1970.	1 116 088	340 134	3,42 : 1
1975.	1 287 396	377 565	3,40 : 1
1980.	1 518 049	438 133	3,46 : 1
1985.	1 658 960	507 551	3,26 : 1
1990.	1 682 971	594 339	2,83 : 1

Grafički prikaz 1.: Broj osiguranika i umirovljenika u razdoblju od 1950.-1990. godine

Izvor: preuzeto u cijelosti (Puljiz, 2012: 83)

Iz grafičkog prikaza 1. vidljivo je da je najpovoljniji brojčani odnos osiguranika i umirovljenika bio pedesetih i šezdesetih godina, nakon čega se stanje počinje pogoršavati, zbog

sazrijevanja mirovinskog sustava. Devedesetih godina omjer osiguranika i umirovljenika iznosi 2,83: 1, što znači da je 283 osiguranika namirilo mirovine 100 umirovljenika. Osamdesetih godina nastupila je gospodarska kriza te uzrokovala smanjenje mogućnosti zapošljavanja, što je izazvalo financijsku krizu mirovinskog sustava.

„Ukupni javni izdaci za mirovinski sustav 1953. godine iznosili su 116 milijuna i 316 tisuća DEM, 1960. godine 380 milijuna i 139 tisuća DEM, 1970. godine 1 milijardu 26 milijuna 134 tisuće DEM. 1980. godine izdaci su porasli na 2 milijarde 387 milijuna i 250 tisuća DEM, da bi 1990. godine dosegli 5 milijardi 366 milijuna i 886 tisuća DEM.“

(HZMO, 2002: 211 navedeno u Puljiz *et al.*, 2008: 84)

3.1.2. Mirovinski sustav nakon proglašenja neovisnosti

Dana 25. lipnja 1991. godine Sabor donosi povijesnu odluku o pokretanju postupka razduživanja od ostalih jugoslavenskih republika. Toj odluci prethodila je takva odluka građana Hrvatske iskazana na referendumu održanom 19. svibnja 1991. godine

„Građani su donijeli sljedeće odluke:

1. Republika Hrvatska, kao suverena i samostalna država, koja jamči kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj, može stupiti u savez suverenih država s drugim republikama. (za 93,24% glasača)
2. Republika Hrvatska ne ostaje u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi. (za 92,18% glasača).

Na temelju takvog očitovanja volje građana, a nakon neuspjeha pregovora s ostalim bivšim jugoslavenskim republikama o izlasku iz državnopolitičke krize, Sabor Republike Hrvatske, na zajedničkoj sjednici sva tri saborska vijeća 25. lipnja 1991. godine donosi Ustavnu odluku o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske, kojom se utvrđuje da "ovim činom Republika Hrvatska pokreće postupak razduživanja od drugih republika i SFRJ. Republika Hrvatska pokreće postupak za međunarodno priznavanje.“ (Hrvatski sabor)

Potrebno je spomenuti Domovinski rat, koji je bio obrambeni i vodio se za neovisnost i cjelovitost hrvatske države protiv Jugoslavenske narodne armije, Srbije i Crne Gore te udruženih velikosrpskih ekstremista u Hrvatskoj. Ratu je prethodila pobuna dijela srpskog stanovništva u Hrvatskoj (balvan revolucija) u kolovozu 1990. godine, a trajao je do 1995. te ostavio velike i negativne posljedice za Hrvatsku državu. „Prema podacima iz 2009. u Domovinskom ratu na hrvatskoj je strani poginulo najmanje 12 500 osoba, dok za 1030 osoba nije bila poznata sudbina pa su se smatrali nestalima. U ratom oštećene osobe ubrajaju se i

ranjeni (prema podacima iz 1999. ranjene su 33 043 osobe, a od toga broja 9816 bilo je civila), zatočeni u srpskim logorima, djeca ostala bez roditelja i branitelji s trajnim zdravstvenim poremećajima. Prema nepotpunim podacima Hrvatskoga memorijalno-dokumentacijskog centra Domovinskog rata (ožujak 2014) na srpskoj je strani bilo 6153 poginulih i nestalih vojnika i civila. Oštećeno je i uništeno 183 526 stambenih zgrad. Prema međunarodno prihvaćenim klasifikacijama ratnih šteta izravne štete odnose se na troškove za vođenje obrambenog rata, na ratne rashode, na štete prema naseljima i zaštićenim objektima, štete nastale počinjenim zločinima prema stanovništvu, štete zbog kršenja zabrane uporabe pojedinih oružja, štete zbog kršenja prava sudionika u ratu, štete zbog uništavanja i iskorištavanja nacionalnoga bogatstva i gospodarstvenih izvora, štete počinjene pljačkom i uništenjem imovine. Počinjene su neizravne ili sekundarne štete, primjerice gubitak nacionalnoga dohotka i umanjenje društvenoga proizvoda, prisvajanje imovine hrvatskih tvrtki, štete na ime obnove gospodarstva, štete zbog duševne patnje stanovništva, demografski gubitci.“ (Hrvatska enciklopedija)

Puljiz *et al.* (2008: 85) navodi da je 1991. godine, nakon usvajanja Ustava, izmijenjen Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju te Zakon o mirovinskom i invalidskom osiguranju individualnih poljoprivrednika. Umjesto samoupravnih interesnih zajednica nastaju republički fondovi za mirovinsko osiguranje radnika, samostalnih privrednika i individualnih poljoprivrednika te nije bilo većih promjena u mirovinskim zakonima.

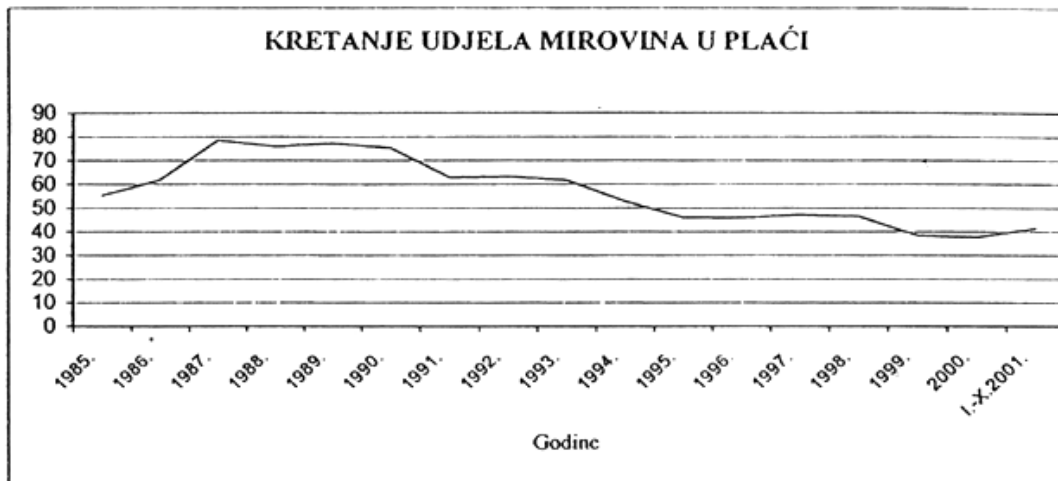
3.2. Reforma mirovinskog sustava

U Hrvatskoj je nakon Drugog svjetskog rata na snazi mirovinski sustav međugeneracijske solidarnosti u kojemu aktivni osiguranici, njihova poduzeća i druge pravne osobe plaćaju doprinose kojima se financiraju mirovine umirovljenika. Prema Potočnjaku (2000: 701) hrvatski je mirovinski sustav do reforme bio jednodijelan, obavezni, na tekućem financiranju i sa unaprijed određenim davanjima. Taj je sustav slijedio Bismarckov model socijalne sigurnosti starijih osoba. U doba socijalizma sustav je proširen na sve zaposlene i samozaposlene osobe, uključujući i poljoprivrednike. Međutim, nisu razvijeni profesionalni i privatni oblici mirovinskog osiguranja (npr. mirovinsko osiguranje koje poslodavci organiziraju za svoje zaposlenike ili sindikati za svoje članove).

U hrvatskom mirovinskom sustavu godinama se pogoršavao odnos broja osiguranika i umirovljenika, zbog utjecaja demografskih kretanja i gospodarskih odnosa na tržištu rada te političkih odluka. Usprkos tome mirovine su rasle zbog promjene zakona koji su povećavali

prava umirovljenika. Ti zakoni nisu doneseni racionalnim promišljanjem, već ishitrenim odlukama, ne razmišljajući o dugotrajnim posljedicama te se mirovinskim sustavom služilo za rješavanje gospodarskih i socijalnih problema, zbog čega dolazi do narušavanja financijske održivosti sustava.

Slika 3.: Kretanje udjela mirovina u plaći

Grafički prikaz 2.: Kretanje udjela mirovina u plaći za razdoblje od 1985. do 2001.

Izvor: preuzeto u cijelosti (Narodne novine, 2003)

Copić *et al.* (1998: 43) tvrdi da mirovinski sustav međugeneracijske solidarnosti može funkcionirati samo pod određenim uvjetima:

- povoljan odnos osiguranika i umirovljenika (barem 1:3)
- stabilan i vrlo visok gospodarski rast i zaposlenost
- stabilna stopa doprinosa

U Republici Hrvatskoj osjetno su pogoršani svi ovi uvjeti. Dva najvažnija razloga zbog kojih je sustav mirovinskog i invalidskog osiguranja došao u krizu jesu: **nerazmjern porast broja umirovljenika i istodobno smanjenje broja osiguranika.**

U razdoblju od 1990. do 1997. godine broj osiguranika smanjio se za 500 tisuća, a broj korisnika mirovina povećao se za 270 tisuća. Dok su u 1990. godini na jednog umirovljenika bila 3 osiguranika, u 1997. taj se odnos smanjio na 1,59 osiguranika na jednog umirovljenika. Postojeći hrvatski mirovinski sustav neprilagođen je starenju populacije i ulasku mirovinskog sustava u fazu nepovoljnog omjera osiguranika i umirovljenika.

Bejaković (2011: 1-2) smatra da je starenje stanovništva još jedan od razloga financijske neodrživosti hrvatskog mirovinskog sustava. Pod starenje stanovništva ne misli na biološki proces starenja, već povećanje ukupnog broja stanovnika starijih od 65 godina u odnosu na čitavu hrvatsku populaciju. U Hrvatskoj se udio stanovništva starijeg od 65 godina starosti povećao s 11,9 % u 1991. na 15,7% u 2001., s procjenama na oko 25-32% do 2051. godine.

„Rat, tranzicija od socijalističkog k tržišnom gospodarstvu, loše oblikovan mirovinski sustav i starenje stanovništva doveli su hrvatski mirovinski sustav u tešku krizu. O težini te krize najbolje svjedoče podatci da je 1998. stopa ovisnosti bila 65 (na 100 osiguranika dolazi 65 umirovljenika), da je stopa zamjene bila 46 od neto- plaće (prosječna neto- mirovina bila je 46% od prosječne neto- plaće), da su se posljednjih nekoliko godina postojano povećavala izdvajanja iz bruto domaćeg proizvoda za mirovine (1998. za mirovinske je izdatke utrošeno oko 12,2% BDP- a), da su doprinosi za mirovinsko osiguranje bili relativno visoki i iznosili 21,5% bruto- plaće te da je nelikvidnost nositelja osiguranja stalno dovodila do kašnjenja pri isplati mirovina. Konačno, nije bio riješen ni problem tzv. duga prema umirovljenicima, do kojeg je došlo u razdoblju od 1993. do 1998. zbog nepotpunog usklađivanja mirovina s rastom plaća. Neusklađenost mirovinskog sustava s Ustavom iz 1990., očekivani nastavak negativnih demografskih kretanja i potreba sređivanja pravno prilično kaotičnog stanja u mirovinskom sustavu činili su mirovinsku reformu prijeko potrebnom.“ (Potočnjak, 2000: 702)

3.2.1. Mirovinska reforma 1999. godine

Financijska neodrživost mirovinskog sustava odražavala se pojavom sve većeg mirovinskog deficita. Tekući rashodi za isplate mirovina po načelu međugeneracijske solidarnosti značajno su premašivali doprinose prikupljene na temelju mirovinskog osiguranja. Pod utjecajem Svjetske banke, 1999. godine provedena je reforma hrvatskog mirovinskog sustava prihvaćanjem njihova standardnog modela- mješoviti model, tri stupa.

„Ciljevi su hrvatske mirovinske reforme bili: transformirati i srediti pravno i financijsko stanje mirovinskog sustava, usporiti priljev novih osiguranika, zaustaviti rast mirovinskih izdataka, povećati ovisnost mirovina od doprinosa, pojačati individualnu odgovornost građana za sigurnu starost, dugoročno stabilizirati i učiniti održivim mirovinski sustav. Konstituiranjem drugog i trećeg mirovinskog stupa predviđeno je dijelom prijeći na sustav definiranih doprinosa i kapitalizirane mirovinske štednje, što će, kako je

pretpostavljeno, doprinijeti povećanju domaće štednje, jačanju tržišta kapitala te ukupnom gospodarskom rastu.“ (Puljiz *et al.*, 2008: 102)

Reforma je provedena u dva koraka:

- 1) prilagodbom javnog mirovinskog sustava 1999. godine**
- 2) uvođenjem obveznog II. mirovinskog stupa i dobrovoljnog III. mirovinskog stupa 2002. godine**

„Primjenom Zakona o mirovinskom osiguranju početkom 1999. godine, pooštreni su uvjeti za ostvarivanje prava na mirovinu (dobna granica podignuta za 5 godina), mirovinska osnovica za izračun mirovina proširena je na sve godine staža (a ne samo 10 najpovoljnijih), pooštrena je definicija invalidnosti, uvedena je nova formula za izračun mirovina (bodovni sistem), uvedeno je trajno umanjeње prijevremenih mirovina, umjesto prava na zaštitni dodatak i minimalnu mirovinu uvedena je najniža mirovina za jednu godinu staža, promijenjena je formula za izračun najviše mirovine. Provedena je i „institucionalna reforma“: ranije odvojeni fondovi radnika, obrtnika i poljoprivrednika objedinjeni su u Hrvatskom zavodu za mirovinsko osiguranje,⁶ kako bi se sustav mirovinskog osiguranja „očistio“ od davanja koja tu ne spadaju, uspostaviti čvršću vezu između visine uplaćenih doprinosa i visine mirovine te time smanjiti redistribuciju u korist radnika sa najnižim primanjima.“ (Milidrag Šmid, 2011: 4-5)

Nakon Domovinskog rata, stvorena je nova kategorija umirovljenika- invalid Domovinskog rata i obitelj poginulih branitelja, te je ona dodatno opteretila mirovinski sustav, koji je i bez toga bio neodrživ, zbog loše tranzicije, povećanja broja umirovljenika u odnosu na osiguranike, posljedica rata itd.

3.2.2. Mirovinska reforma 2002. godine

⁶ „HZMO je ključna institucija nacionalnog mirovinskog sustava koja kontinuirano skrbi o približno 1,5 milijuna osiguranika, više od 1,2 milijuna korisnika mirovina te više od 150 tisuća korisnika doplatka za djecu. Djelatnost HZMO-a prema Zakonu o mirovinskom osiguranju je provedba obveznog mirovinskog osiguranja na temelju generacijske solidarnosti (I. stup mirovinskog osiguranja), postupka za ostvarivanje prava na doplatka za djecu i postupka za ostvarivanje prava na nacionalnu naknadu za starije osobe.“ (HZMO)

Zbog financijske neodrživosti mirovinskog sustava (tekući rashodi za isplate mirovina po načelu međugeneracijske solidarnosti su premašivali tekuće doprinose), uslijedila je druga faza mirovinske reforme 2002. godine. Uz prvi stup generacijske solidarnosti, uvedeni su drugi obavezni i treći dobrovoljni, te se od tada mirovinski sustav Republike Hrvatske temelji na trodijelnom mirovinskom osiguranju.

Grafički prikaz 3.: Mirovinski sustav u RH

Izvor: preuzeto u cijelosti (Plavi ured)

3.2.2.1. II. mirovinski stup- obavezna individualna kapitalizirana štednja

„ Za razliku od prvog mirovinskog stupa međugeneracijske solidarnosti, kojim upravljaju subjekti javnog prava, u drugom stupu kapitalizirane individualne štednje nositelji su osiguranja subjekti privatnog prava. Radi se o obveznim mirovinskim društvima (OMD), koji su utemeljeni Zakonom o obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima. Prilikom osnivanja ta društava dobivaju licencu za rad, a nakon toga i odobrenje za osnivanje obveznog mirovinskog fonda. U obveznim mirovinskim fondovima prikuplja se dio doprinosa osiguranika drugog stupa mirovinskog osiguranja.“ (Puljiz *et al.*, 2008: 106)

Milidrag Šmid (2011: 5) navodi da osiguranici mogu slobodno birati obvezni mirovinski fond u koji žele izdvajati doprinose, a ako u zakonskom roku ne izaberu fond,

raspoređuje ih REGOS.⁷ Svaki član ima svoj osobni račun. Buduća mirovina iznosi zbroj osnovne mirovine iz I. stupa i pripadajuće kapitalizirane štednje, koja ovisi o razdoblju uplata, njihovoj visini i ostvarenom prinosu fonda. Zakonom je zajamčeno svakom članu fonda prinos u visini referentnog prinosa kojeg utvrđuje HANFA.⁸

3.2.2.2. III. mirovinski stup- dobrovoljan

U sustavu hrvatskog mirovinskog osiguranja u treći stup se uplaćuje dobrovoljno, te osoba sama bira visinu uplate, kao i učestalost te je zbog toga najfleksibilniji u odnosu na prva dva. Novčana sredstva se uplaćuju u dobrovoljne mirovinske fondove, a isplatu mirovina vrše mirovinska osiguravajuća društva. Sličan je investicijskom fondu, zato što novac ulaže u obveznice i dionice, ali uz zakonska ograničenja.

„Štednjom u dobrovoljnom mirovinskom fondu ostvarujete pravo na državna poticajna sredstva koja iznose 15 posto od uplaćenog doprinosa u prethodnoj kalendarskoj godini, najviše do 750 kn godišnje. Uštedena sredstva na računu III. stupa možete podići najranije s 55 godina života putem jednog od odabranih oblika mirovine, bez obzira na radni status.“ (e-Građani)

3.3. Mirovinska društva i mirovinski fondovi

Mirovinsko društvo je dioničko društvo ili društvo s ograničenom odgovornošću sa sjedištem u Republici Hrvatskoj, koje osniva i upravlja **mirovinskim fondom** na temelju odobrenja HANFA-e. Ono nije vlasnik mirovinskoga fonda, već samo jedan od suvlasnika, zato što su, također, i svi osiguranici koji uplaćuju u fond suvlasnici.

7 „Središnji registar osiguranika je institucija javne uprave u funkciji građana RH, koja pruža usluge vezane za mirovinsko osiguranje temeljem individualne kapitalizirane štednje. REGOS se bavi vođenjem i održavanjem registra podataka o doprinosima za obvezna mirovinska osiguranja po osiguranicima, izborom i promjenom obveznog mirovinskog fonda, evidencijom uplaćenih doprinosa te prikupljanjem i kontrolom podataka po osiguranicima za obvezna mirovinska osiguranja.” (REGOS)

8 „Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (Hanfa) nadzorno je tijelo koje provodi nadzor nebankarskog financijskog sektora s ciljem promicanja i očuvanja njegove stabilnosti. Nebankarski financijski sektor obuhvaća tržište kapitala, osiguranja, leasinga i faktoringa, investicijske fondove te drugi i treći stup mirovinskog osiguranja. Pravne i fizičke osobe koje na tim tržištima pružaju financijske usluge Hanfina su subjekti nadzora, a zadaća je Hanfe osigurati da oni posluju u skladu s propisima koji se odnose na navedena područja.“ (Hanfa, 2019a)

„Zadaća je društva koje upravlja mirovinskim fondom ulaganje tog novca radi povećanja vrijednosti imovine fonda. Cilj je takvog ulaganja svakom članu fonda omogućiti isplatu što veće mirovine u budućnosti. Konačno, iznos na vašem osobnom računu, koji se vodi u Središnjem registru osiguranika (REGOS), ovisit će o iznosu doprinosa koje poslodavac uplaćuje u fond te o načinu upravljanja pojedinim fondom.“ (Hanfa, 2019a)

Društva za upravljanje mirovinski fondovima kako Hanfa (2019b) navodi su:

- **Allianz ZB d.o.o.** društvo za upravljanje obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima
- **Erste d.o.o.** društvo za upravljanje obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima
- **PBZ CROATIA OSIGURANJE d.d.** za upravljanje obveznim mirovinskim fondovima
- **Raiffeisen** društvo za upravljanje obveznim i dobrovoljnim mirovinskim fondovima dioničko društvo
- **CROATIA** osiguranje mirovinsko društvo za upravljanje dobrovoljnim mirovinskim fondom d.o.o.

3.3.1. Obvezni mirovinski fondovi

Obvezni mirovinski fondovi pripadaju II. mirovinskom stupu kapitalizirane štednje u kojemu su nositelji osiguranja **obvezni mirovinski fondovi**. Kao što je ranije navedeno, osiguranici mogu samostalno birati obvezni mirovinski fond u koji će se uplaćivati njihova sredstva. Ukoliko ne izaberu fond u zakonskome roku, REGOS će ih sam rasporediti. 5% bruto plaće zaposlenih osoba izdvaja se za II. mirovinski stup. Prema Hanfa (2019b) 500 milijuna kuna se mjesečno uplati u obvezne mirovinske fondove. Više od 1.936.000 članova štedi za umirovljeničke dane u obveznim mirovinskim fondovima koji su na kraju 2018. upravljali s imovinom vrijednosti od gotovo 100 milijarde kuna. Na računima osiguranika, člana određenoga obveznoga mirovinskoga fonda nalazi se iznos sredstava koji je u njega uplaćen, a uz njega i iznos ostvaren kao rezultat ulaganja samog fonda (prinos). Prinosi obveznih mirovinskih fondova su posljedica dobrih ili loših ulaganja te zavisno o tome raste ili pada vrijednost imovine fonda. Od 2014. (Zakon o obveznim mirovinskim fondovima) imamo tri kategorije mirovinskih fondova A, B i C fondovi, koji se razlikuju prema stupnju rizika kojeg preuzimaju prilikom ulaganja imovine. Što je veći rizik ulaganja, veća je i

mogućnost profita, ali je također i veća mogućnost gubitka određenog dijela uloženih sredstava. Obvezni mirovinski fondovi najviše ulažu u obveznice Republike Hrvatske.

Osnovne značajke fonda **kategorije A** su: najviši rizik ulaganja; do 55% ulaganja može biti u dionice; najmanje 30% ulaganja mora biti u nisko rizične instrumente; namijenjen je mlađim osiguranicima; članom se može postati ako je do dana ostvarivanja starosne mirovine ostalo 10 ili više godina; ako je do starosne mirovine ostalo manje od 10 godina REGOS osiguranika raspoređuje u B fond. Fondovi u kategoriji A: **AZ, ERSTE Plavi, PBZ CO i Raiffeisen.**

Osnovne značajke fonda **kategorije B** su: srednji rizik ulaganja; do 35% ulaganja može biti u dionice; najmanje 50% ulaganja mora biti u nisko rizične instrumente; namijenjen je osiguranicima koji su došli do pola svoga radnoga vijeka; članom se može biti ako je do dana ostvarivanja starosne mirovine ostalo 5 ili više godina; ako je ostalo manje od 5 godina REGOS člana raspoređuje u fond C kategorije. Fondovi u kategoriji B: **AZ, ERSTE Plavi, PBZ CO i Raiffeisen.**

Osnovne značajke fonda **kategorije C** su: najmanji rizik ulaganja; zabranjeno ulaganje u dionice; najmanje 70% ulaganja mora biti u nisko rizične instrumente; namijenjen je onima koji uskoro odlaze u mirovinu; član može biti bilo tko, neovisno o preostalim godinama rada do mirovine. Fondovi u kategoriji C: **AZ, ERSTE Plavi, PBZ CO i Raiffeisen.**

Kao posljedica ulaganja obveznih mirovinskih fondova u državne obveznice, povećana je stednja i investicije, dolazi do gospodarskoga rasta i povećanja životnoga standarda.

3.3.2. Dobrovoljni mirovinski fondovi

Dobrovoljni mirovinski fondovi pripadaju III. mirovinskom stupu, te ih karakterizira dobrovoljna i fleksibilna štednja. Za razliku od obveznih, u dobrovoljnima možete uplaćivati novčane iznose kada želite i koliko želite te istovremeno možete biti član više njih. Nakon smrti osiguranika, člana fonda, uštedena sredstva su nasljedna. U ovome mirovinskom stupu dobijate prinose koje je mirovinsko društvo koje upravlja dobrovoljnim fondom ostvarilo, a na kraju godine dobivate i državne poticaje u iznosu od 15% uplate, do najviše 750 kuna. Mirovinska društva koja upravljaju dobrovoljnim fondovima ulažu u obveznice na domaćem i stranom tržištu, dionice i ostale financijske instrumenete sukladno **prospektu** (javni dokument u kojemu je izložena financijska strategija, troškovi i ostale važne informacije o poslovanju fonda).

„Dobrovoljni mirovinski fondovi mogu biti **otvoreni** ili **zatvoreni**. Otvoreni fondovi namijenjeni su za sve fizičke osobe, a zatvoreni fondovi predviđeni su za zaposlenike određenog poslodavca (tzv. pokrovitelja) koji je odlučio osnovati fond za svoje zaposlenike, za sindikat koji želi osnovati fond za svoje članove, za članove udruge samostalnih djelatnosti ili za samozaposlene osobe.“ (Hanfa, 2019a) Primjeri **zatvorenog dobrovoljnog fonda** su: AZ DALEKOVOD, NESTLE ZATVORENI DOBROVOLJNI FOND, Zatvoreni dobrovoljni mirovinski fond Fine ili POLICIJSKI ZATVORENI DOBROVOLJNI FOND, a primjeri **otvorenog dobrovoljnog fonda** su: Raiffeisen dobrovoljni mirovinski fond, AZ Profit dobrovoljni mirovinski fond ili CROATIA OSIGURANJE dobrovoljni mirovinski fond.

3.4. Mirovine

Mirovine su mjesečne novčane naknade koje su stečene na osnovi mirovinskoga osiguranja koje osiguranik uplaćuje tijekom svog radnog vijeka, te su one instrument socijalne sigurnosti prema kojoj svi građani imaju pravo na zadovoljavajuće egzistencijalne uvjete.

„Osiguranici I. mirovinskoga stupa osiguravaju prava za slučaj starosti i smanjenja radne sposobnosti uz preostalu radnu sposobnost, djelomičnog ili potpunog gubitka radne sposobnosti, a članovima njihovih obitelji prava za slučaj smrti osiguranika. Ta prava su pravo na:

- 1) starosnu mirovinu
- 2) prijevremenu starosnu mirovinu
- 3) invalidsku mirovinu
- 4) privremenu invalidsku mirovinu
- 5) obiteljsku mirovinu
- 6) najnižu mirovinu
- 7) osnovnu mirovinu
- 8) profesionalnu rehabilitaciju
- 9) naknadu tjelesnog oštećenja
- 10) naknada putnih troškova u vezi sa ostvarivanjem osiguranih prava.“ (Zakon.hr, 2021)

Prema Kašnjar- Putar, R. *et al.* (2004: 18) jedan od ključnih elemenata za ostvarivanje mirovine je **mirovinski staž**, a čine ga staž osiguranja (vrijeme provedeno u mirovinskome osiguranju) i određena razdoblja provedena izvan mirovinskog osiguranja, koja se nazivaju

posebni stažem, a računaju se u mirovinski staž. Mirovinski staž, prema Zakonu o mirovinskom osiguranju obuhvaća razdoblje:

- provedeno u osiguranju prema odredbama ovoga Zakona;
- navršeno do 31. prosinca 2013. godine prema zakonskim propisima koji su se primjenjivali do tog dana, računalo u mirovinski staž kao staž osiguranja, staž osiguranja sa povećanim trajanjem i posebni staž.

3.4.1. Ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja za I. stup

Prema pravima koje osiguranica I. mirovinskog stupa ostvaruju, mirovine možemo podijeliti na:

I. Starosnu mirovinu

Prema Zakonu o mirovinskom osiguranju osiguranik ima pravo na starosnu mirovinu kada napuni 65 godina starosti i 15 godina mirovinskog staža.

U razdoblju od 2020.- 2029. godine žene ostvaruju pravo na starosnu mirovinu prema povoljnijim uvjetima- **niža starosna dob**. U 2020. godini, žene će moći iskoristiti pravo na starosnu mirovinu već sa navršene 62- godine i 6 mjeseci, ali ta dobna granica će se polako penjati, te će 2029. godine žena morati napuniti 64 godine i 9 mjeseci, kako bi stekla pravo za starosnu mirovinu. Od 01. siječnja 2030. izjednačavaju se uvjeti za žene i muškarce.

Pravo na **starosnu mirovinu za dugogodišnjeg osiguranika** ostvaruje se kada se navršši 60 godina života i 41 godinu u stažu osiguranja.

II. Prijevremenu starosnu mirovinu

Prema Zakonu o mirovinskom osiguranju osiguranik ima pravo na prijevremenu starosnu mirovinu kad navršši 60 godina života i 35 godina mirovinskog staža.

U razdoblju od 2020.- 2029. godine žene ostvaruju pravo na prijevremenu starosnu mirovinu prema povoljnijim uvjetima. U 2020. godini, žene će moći iskoristiti pravo na prijevremenu starosnu mirovinu već sa navršenih 57 godina i 6 mjeseci te 32 godine i 6 mjeseci staža, ali ta dobna granica će se polako penjati, te će 2029. godine žena morati napuniti 59 godina i šest mjeseci te 34 godine i 9 mjeseci radnog staža, kako bi stekla uvjete.

III. Invalidsku mirovinu

Prema HZMO-u uvjeti za ostvarivanje prava na invalidsku mirovinu su **djelomični ili potpuni gubitak radne sposobnosti**.

Djelomični gubitak radne sposobnosti znači da je kod osiguranika smanjena njegova radna sposobnost, a ne može se profesionalnom rehabilitacijom osposobiti za rad na drugim poslovima s punim radnim vremenom, ali može raditi 70% radnog vremena na prilagođenim poslovima koji odgovaraju njegovim dosadašnjim poslovima. Potpuni gubitak radne sposobnosti znači da je osiguranik trajno radno nesposoban .

Ako osiguranik izgubi radnu sposobnost, djelomično ili potpuno, **izvan radnog mjesta** prije navršenih 65 godina, pravo na invalidsku mirovinu stječe ako mu navršeni mirovinski staž pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka, koji se računa od 20. godine života.

Ako osiguranik izgubi radnu sposobnost **na radu ili zbog profesionalne bolesti**, pravo na invalidsku mirovinu stječe bez obzira na dužinu staža.

IV. Privremenu invalidsku mirovinu

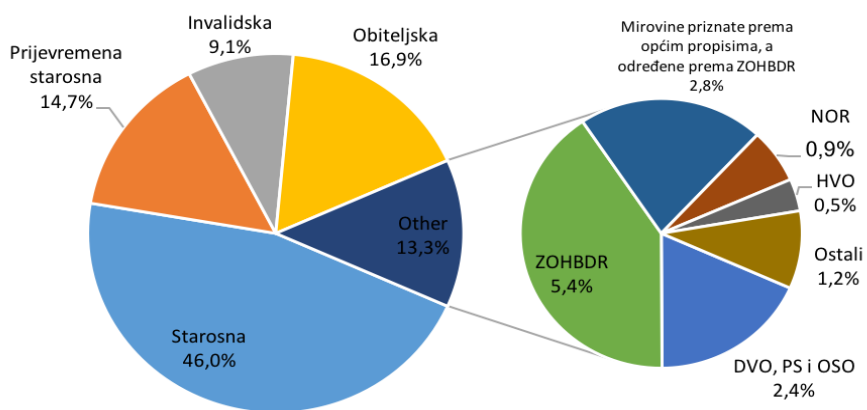
„Invalid rada koji se profesionalnom rehabilitacijom osposobio za druge poslove, a nakon završetka rehabilitacije je ostao dugotrajno nezaposlen, ako mu nije osiguran odgovarajući posao ima pravo na privremenu invalidsku mirovinu pod uvjetom da je u neprekidnom trajanju od najmanje pet godina nakon završetka rehabilitacije bio nezaposlen.“ (Zakon.hr, 2021)

V. Obiteljsku mirovinu

„Članovi obitelji umrloga osiguranika imaju pravo na obiteljsku mirovinu:

- 1) Ako je osiguranik navršio najmanje 5 godina staža osiguranja ili najmanje 10 godina mirovinskog staža ili
- 2) Ako je osiguranik ispunjavao uvjete dužine mirovinskog staža za stjecanje prava na invalidsku mirovinu ili
- 3) Ako je osiguranik bio korisnik starosne mirovine, prijevremene starosne mirovine ili invalidske mirovine
- 4) Ako je osiguranik bio korisnik prava na profesionalnu rehabilitaciju

Ako je smrt osiguranika nastala zbog ozljede na radu ili profesionalne bolesti, članovi obitelji imaju pravo na obiteljsku mirovinu bez obzira na mirovinski staž.“ (Zakon.hr, 2021)

Grafički prikaz 4.: Struktura korisnika mirovina u Hrvatskoj 2018. godine

Izvor: u cijelosti preuzet (Ekonomski Lab)

Potrebno je navesti da određene skupine osiguranika ostvaruju prava na mirovinu temeljem posebnih zakona, koji propisuju blaže uvjete njezina ostvarenja te se nazivaju **mirovine po posebnim propisima ili povlaštene mirovine**. „Pravo na povlaštene mirovine imaju:

- djelatne vojne osobe
- policijski službenici i ovlaštene službene osobe pravosuđa
- radnici na poslovima razminiranja
- hrvatski branitelji iz Domovinskog rata
- zastupnici u Hrvatskom saboru, članovi Vlade, suci Ustavnog suda, predsjednik Republike
- bivši politički zatvorenici
- redoviti članovi HAZU- a
- službenici u saveznim tijelima bivše SFRJ
- radnici izloženi azbestu
- osobe koje su ostvarile povoljnija prava prema prije važećim propisima iz mirovinskog osiguranja- borci NOR- a, pripadnici Hrvatske domovinske vojske od 1941.- 1945. i pripadnici JNA
- pripadnici hrvatskog vijeća obrane“ (HZMO)

3.4.2. Ostvarivanje prava iz mirovinskog osiguranja za II. i III. stup

U prethodnome poglavlju navedeni su uvjeti za stjecanje prava na mirovinu iz I. mirovinskoga stupa. **Mirovina iz drugoga stupa** (individualna kapitalizirana štednja) počinje istovremeno kada i mirovina koja se temelji na međugeneracijskoj solidarnosti. Isplatu mirovina II. stupa obavlja isključivo **mirovinsko osiguravajuće društvo**. Novčane iznose i prinose osiguranika, u trenutku umirovljenja, mirovinsko društvo koje upravlja obveznim mirovinskim fondom osiguranika, prenijeti će na račun mirovinskog osiguravajućeg društva. Mirovinsko osiguravajuće društvo tada sklapa ugovor sa korisnikom o mirovini, na temelju kojega se isplaćuje mirovina.

„Mirovinsko osiguravajuće društvo za isplatu mirovina koristi tehničke pričuve, tj. sredstva koja oblikuje od uplata iz mirovinskog društva ili jednokratnih uplata osoba kako bi moglo isplaćivati mirovine. Međutim, to društvo nije samo pasivna banka koja vam svaki mjesec isplaćuje mirovine jer je njegova zadaća također i ulagati uplaćena sredstva u vašem najboljem interesu. Navedena sredstva društvo ulaže u razne vrste financijske imovine kao što su obveznice, dionice, udjeli u investicijskim fondovima, izvedeni financijski instrumenti, depozit kod kreditnih institucija, ali može ulagati i u nekretnine.“ (Hanfa, 2019a: 27)

Na službenom internetskom portalu Hrvatske agencije za nadzor financijskih usluga navode se dva mirovinsko osiguravajuća društva koja djeluju u Republici Hrvatskoj, a to su **Hrvatsko mirovinsko osiguravajuće društvo d.d.** i **Raiffeisen mirovinsko osiguravajuće društvo d.d.**

„**Mirovine iz trećeg stupa** isplaćuje također mirovinsko osiguravajuće društvo, ali postoje iznimni slučajevi kada osiguranik može odabrati mirovinsko društvo za isplatu mirovine. Ti slučajevi su: ako je trajanje isplate ugovoreno na najmanje pet godina, ako su isplate periodične, ako je isplata predviđena prospektom fonda, ako je vrijednost imovine na računu u trenutku ostvarivanja mirovine manja od 50.000,00 kuna i ako se sredstva isplaćuju u protuvrijednosti unaprijed određenog broja udjela prema cijeni udjela na dan isplate. U takvim slučajevima osiguranik sklapa zaseban ugovor o uvjetima isplate. Mirovinsko društvo tada može isplatiti osiguraniku dio mirovine u obliku jednokratne isplate do najviše 10.000,00 kuna.“ (Hanfa, 2019a: 26)

„Mirovine u okviru dobrovoljnog mirovinskog osiguranja mogu se isplaćivati nakon ostvarivanja prava na mirovinu, odnosno najranije s navršениh 50 godina života, sklapanjem ugovora o mirovini s izabranim osiguravajućim društvom.

Mirovinsko osiguravajuće društvo dužno vam je u sklopu dobrovoljnog mirovinskog osiguranja isplaćivati doživotnu starosnu mirovinu, a može nuditi i:

- privremenu starosnu mirovinu (obročna isplata u novcu, ne može biti ugovorena na razdoblje kraće od pet godina)
- promijenjivu mirovinu (mjesečna isplata u novcu, koja se mijenja ovisno o vrijednosti sredstava tehničkih pričuva namijenjenih isplati takvih mirovina)
- djelomične jednokratne isplate (isplate u novcu na temelju ugovora o mirovini u visini od najviše 30% od ukupno primljene doznake prije njezina umanjena za naknadu mirovinskom osiguravajućem društvu)
- druge vrste mirovina prema mirovinskom programu tog mirovinskog osiguravajućeg društva.“ (Hanfa, 2019a: 37)

3.4.3. Izračun mirovine

Mirovina se računa tako da se **osobni bodovi** pomnože sa **mirovinskim faktorom i aktualnom vrijednosti mirovine**. U mirovinu se uračunava i dodatak na mirovinu, onima koji na njega imaju pravo.

Prema Zakonu o mirovinskom osiguranju vrijednost **osobnih bodova** ovisi o plaćama ostvarenim za vrijeme radnog vijeka i o mirovinskom stažu, a računaju se tako da se prosječni vrijednosni bodovi pomnože sa mirovinskim stažom i polaznim faktorom. Zakon o mirovinskom osiguranju navodi da se vrijednosni bodovi računaju tako da se osnovica osiguranja dijeli sa prosječnom godišnjom plaćom svih zaposlenika u Republici Hrvatskoj za istu kalendarsku godinu. Plaća ostvarena u godini u kojoj se ostvaruje pravo na mirovinu, kao i otpremnina neće se uzeti za izračun visine mirovine. Prosječni vrijednosni bodovi računaju se kao prosjek vrijednosnih bodova u obračunskom razdoblju. Polazni faktor ovisi o starosti osiguranika. On određuje u kojem se opsegu uzimaju vrijednosni bodovi pri određivanju mirovine. Vrijednost polaznog faktora za invalidsku, privremenu invalidsku, starosnu, prijevremenu starosnu i obiteljsku u slučaju da je osiguranik umro nakon navršene 65. godine, a nije stekao prava na mirovinu, iznosi 1,0. Polazni faktor se smanjuje u slučaju ranijeg odlaska u mirovinu ili povećava u slučaju starosne mirovine, kada osiguranik ispuni uvjete, ali ne odlazi u mirovinu. **Mirovinski faktor** određuje u kojem se opsegu uzimaju osobni bodovi pri izračunu mirovine. „Mirovinski faktor:

- za starosnu, prijevremenu starosnu i invalidsku mirovinu zbog gubitka radne sposobnosti iznosi 1,0
- za privremenu invalidsku zbog nezaposlenosti iznosi 0,8
- za invalidsku mirovinu zbog djelomičnog gubitka radnih sposobnosti: 0,8 za vrijeme nezaposlenosti; 0,5 za vrijeme zaposlenja; 0,6667 uzrokovanu ozljedom na radu ili profesionalnom bolešću
- za obiteljsku ovisi o broju članova obitelji- 0,7 za jednog člana do 1,0 za četiri ili više članova
- za prijevremenu starosnu mirovinu, koja se isplaćuje za vrijeme zaposlenja do polovice punog radnog vremena, iznosi 1,0
- za određivanje starosne mirovine stečene po posebnim propisima za djelatne vojne osobe, policijske službenike, ovlaštene službene osobe i osobe zaposlene na poslovima razminiranja, koja se isplaćuje za vrijeme zaposlenja do polovice punog radnog vremena, iznosi 1,0, a za određivanje starosne mirovine koja se isplaćuje za zaposlenje sa punim radnim vremenom iznosi 0,5.“ (HZMO)

Aktualna vrijednost mirovine je utvrđena svota mirovine za jedan osobni bod. Ona se utvrđuje dva puta godišnje, za svako polugodište, tako da se zbroji stopa promjene prosječnog indeksa potrošačkih cijena u prethodnom polugodištu u odnosu na polugodište koje mu prethodi i stopa promjene prosječne bruto plaće svih zaposlenih u Republici Hrvatskoj u prethodnom polugodištu u odnosu na polugodište koje mu prethodi.

„Aktualna vrijednost mirovine za jedan osobni bod, radi određivanja mirovine i usklađivanja mirovine i ostalih prava iz mirovinskog osiguranja, od 1.7.2021. iznosi 71,53 kn. **Najniža mirovina** za jednu godinu mirovinskog staža od 1.7.2021. iznosi 71,53 kn. Najniža mirovina hrvatskog branitelja iz Domovinskog rata određuje se od 1.1.2021. u svoti od 2.558,25 kn mjesečno.“ (TEB- poslovno savjetovanje)

4. ODRŽIVOST MIROVINSKOG SUSTAVA

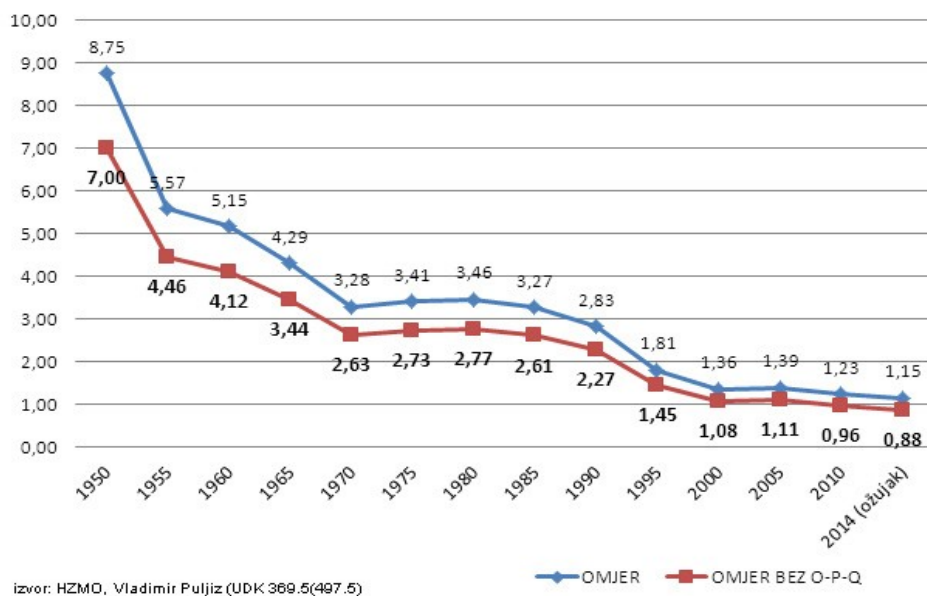
Mirovinsko osiguranje jedno je od temeljnih sustava u državi koja provodi socijalnu politiku. Ciljevi takve države su preraspodjela dohotka i povećanje društvenog blagostanja. Mirovine su glavni izvor primanja za starije osobe. Mirovinska politika usmjerena je prema omogućavanju primjerenog dohotka u starijoj dobi i financijskoj održivosti.

„U Hrvatskoj je do prije desetak godina postojao samo javni mirovinski sustav međugeneracijske solidarnosti i definiranih davanja. Stoga su se rashodi za tekuće mirovine uglavnom financirali iz uplaćenih doprinosa zaposlenika. Takav je mirovinski sustav dospio u duboku krizu jer se iz postojećih uplaćenih doprinosa nisu mogli financirati umirovljenici. Tako su nastali manjkovi financirani transferima iz državnog proračuna ili zaduživanjem države na domaćem, odnosno inozemnom financijskom tržištu.“ (Bejaković, 2011: 1)

Nakon Domovinskoga rata, nastupa kriza u mirovinskom sustavu. Zbog prijelaza Republike Hrvatske sa socijalističkog sustava na kapitalistički sustav i tržišno gospodarstvo, te zbog posljedica ratnih stradanja i naglog povećanja broja umirovljenika u odnosu na broj osiguranika pojavljuje se neravnoteža u mirovinskom sustavu. Njegova financijska održivost nije bila moguća te se Vlada odlučuje na provođenje mirovinskih reformi. One se provode u dvije faze, 1999. i 2002. godine. Svrha tih reformi bila je osigurati starije ljude od prijetnje siromaštva te im omogućiti normalan život i pristup prikladnim javnim i/ili privatnim mirovinskim modelima, koji omogućavaju ostvarivanje prava na mirovinu na način da i nakon umirovljenja zadrže svoj životni standard.

Nakon uvođenja tri mirovinska stupa, preostaju mnogi problemi u hrvatskom mirovinskom sustavu. Jedan od njih bio je smanjenje uplata u državni proračun od doprinosa po osnovi mirovinskoga osiguranja, sa 20% na 15% , zbog uvođenja II. stupa, što je utjecalo na rast tekućeg deficita proračuna. Ekonomska kriza iz 2007. godine, zbog koje se dogodilo masovno otpuštanje radnika u privatnom sektoru, dodatno je zakomplicirala problematičnu situaciju. Pristupanjem Hrvatske Europskoj uniji 2013. godine započeo je i val iseljavanja stanovništva u potrazi za boljim životom. Stalan porast broja umirovljenika uz povećanje broja korisnika povlaštenih, invalidskih i obiteljskih mirovina uz istovremeno smanjivanje broja zaposlenih doveo je do ključanog problema hrvatskog mirovinskog sustava, a to je **nepovoljan odnos osiguranika i umirovljenika.**

OMJER BROJA RADNIKA I UMIROVLJENIKA duža vremenska serija

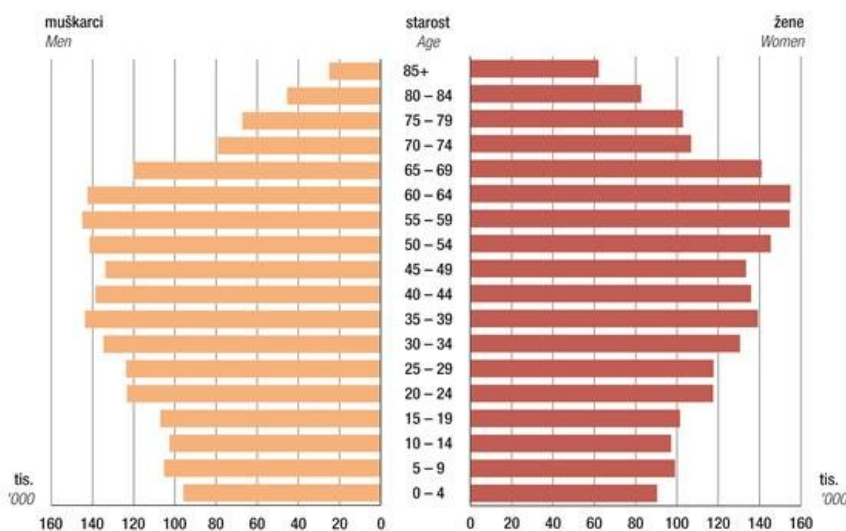
Grafički prikaz 5.: Omjer broja radnika i umirovljenika od 1950.- 2014.

Izvor: u cijelosti preuzet (Kapitalac, 2014)

Iz grafičkog prikaza 6. vidljivo je da su pedesete i šezdesete godine prošloga stoljeća bile „zlatno doba“ hrvatskoga mirovinskoga sustava, zbog najpovoljnijeg odnosa radnika i umirovljenika, koji je iznosio čak 8,75, što znači da je na jednoga umirovljenika bilo 8,75 radnika koji su uplaćivali doprinose za njegovu mirovinu temeljem međugeneracijske solidarnosti. Taj omjer se, nakon šezdesetih, počeo naglo smanjivati te u ožujku 2014. godine on iznosi 0,88. Neki od razloga tako nepovoljnoga odnosa u mirovinskome sustavu su navedeni ranije, ali glavni razlog tome bio je **starenje stanovništva**.

Starenje stanovništva odnosi se na povećanje broja starijih stanovnika u odnosu na ukupnu populaciju, što je posljedica niskih stopa plodnosti i produljenja životnoga vijeka.

G-3. STANOVNIŠTVO REPUBLIKE HRVATSKE PREMA SPOLU I STAROSTI, PROCJENA SREDINOM 2018.
POPULATION OF REPUBLIC OF CROATIA, BY SEX AND AGE, MID-2018 ESTIMATE

Grafički prikaz 6. Stanovništvo Republike Hrvatske prema spolu i starosti, 2018.

Izvor: u cijelosti preuzet (Državni zavod za statistiku, 2019)

Iz grafičkoga prikaza vidljivo je da najveći postotak stanovništva Hrvatske pripada starosnoj dobi od 55 do 69 godina. Posljedica velikoga broja starijih građana za mirovinski sustav je smanjenje uplaćenih doprinosa temeljem mirovinskog osiguranja, te povećavanje iznosa koji se uplaćuju iz državnoga proračuna, kako bi se taj manjak pokrio.

„U posljednjih 10 godina očito je značajno povećanje razlike koja se namiruje iz državnog proračuna. Sa 6,1 milijardi 2003. pomoć iz državnog proračuna narasla je na 16 milijardi kuna 2013., što je relativno povećanje od 160% dok je iznos uplaćenih doprinosa za mirovinsko osiguranje rastao znatno manje, sa 13,8 milijardi 2003. godine na 19,7 milijardi 2013., što je relativno povećanje od 42%.“ (Kapitalac, 2014)

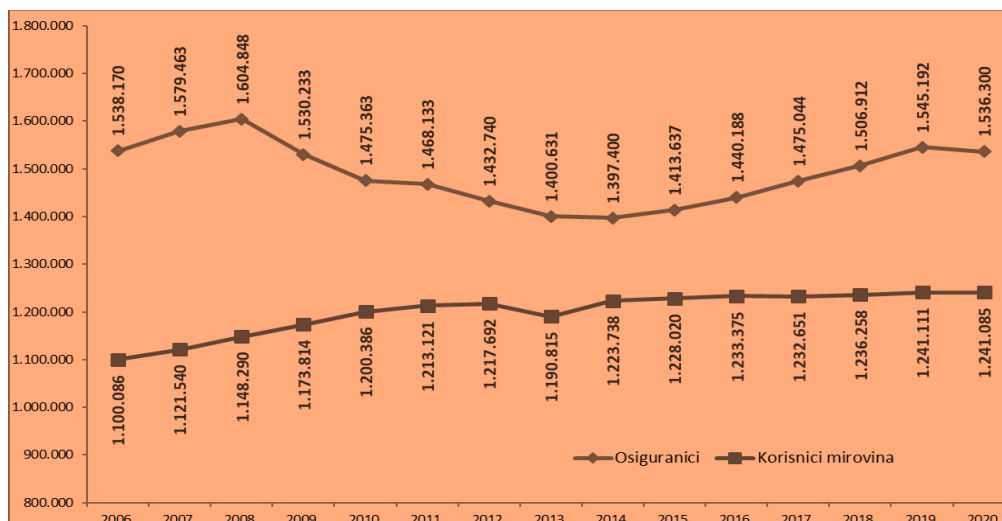
Puljitz *et al.* (2012) smatra da treba očekivati nastavak mirovinskih reformi, što se odnosi na podizanje životne dobi za odlazak u mirovinu, promjene u formuli izračuna mirovina za određene kategorije, revizija povlaštenih mirovina, mogućnost fleksibilnog odlaska u mirovinu i kombiniranje mirovine i određenih radnih angažmana. Također, smatra da je potrebna promjena u institucionalnoj strukturi mirovinskoga sustava, tj. smanjenje I. stupa tekuće raspodjele i povećanje obvezne kapitalizirane štednje i dobrovoljnog stupa. Kapitalizirani i privatizirani dijelovi mirovinskog sustava postati će još važniji instrument socijalne sigurnosti. Kao rješenje predlaže uvođenje temeljnoga mirovinskog stupa, koji treba biti namijenjen zaštiti siromašnih kategorija umirovljenika.

Usprkos reformama mirovinskoga sustava, pokazalo se da je on dugoročno financijski neodrživ, zbog čega Sabor 2018. godine prihvaća Konačni prijedlog zakona o izmjenama i dopunama Zakona o mirovinskom osiguranju, što donosi niz promjena. Jedna od bitnijih promjena je povećanje dobne granice za odlazak u mirovinu. „Kako bi se poboljšao nepovoljni odnos umirovljenika i radnika, nova mirovinska reforma usmjerena je na produljenje ranoga staža. Zakonom se uređuje da će u razdoblju od 1. siječnja 2019. godine do 31. prosinca 2027. godine pravo na starosnu mirovinu imati osiguranik s navršениh 65 godina života i 15 godina mirovinskog staža. Nakon 2027. godine ta se brojka povećava, stoga će od 1. siječnja 2033. godine pravo na starosnu mirovinu imati osiguranik koji navršи 67 godina života i 15 godina mirovinskog staža. Godina umirovljenja može biti drugačije definirana ukoliko je veći broj godina mirovinskoga staža. Tako će zaposlenici biti prisiljeni na duže ostajanje u svijetu rada, kako bi si osigurali željenu mirovinu.“ (Financijski klub, 2019)

4.1. Analiza Izvješća o radu i poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2020.

Prema **Izvješću o radu i poslovanju HZMO- a za 2020.** u prosincu te godine bilo je 1 241 085 korisnika mirovina, 1536 300 osiguranika, te je njihov međusobni omjer iznosio 1: 1,24. Ukupni prihodi HZMO- a iznosili su 43,980 milijarde kuna, a rashodi 44005 milijarde kuna. Rashodi za mirovine i mirovinska primanja iznosio je 42150 milijarde kuna. Prosječna mirovina u tome razdoblju, umanjena za porez, prirez i doprinose za zdravstveno osiguranje, iznosila je 3 945,47 kuna, a njen udio u prosječnoj neto plaći (6 999 kuna) bio je 56,37%.

U Izvješću se navodi da se devedesetih godina dogodio znatan pad osiguranika, ali nakon mirovinske reforme 1999. i gospodarskoga rasta, počeo se značajnije povećavati u razdoblju od 2001. do 2008., kada dolazi do gospodarske krize. Od tada, broj osiguranika opada sve do 2014., kada je zabilježen najnepovoljniji omjer broja osiguranika i umirovljenika, koji je iznosio 1: 1,14. U razdoblju od 2015. do 2019. bilježi se blagi porast broja osiguranika. 2020. godine dolazi do ponovnoga pada, zbog pada gospodarske aktivnosti povezane sa pandemijom bolesti COVID- 19.

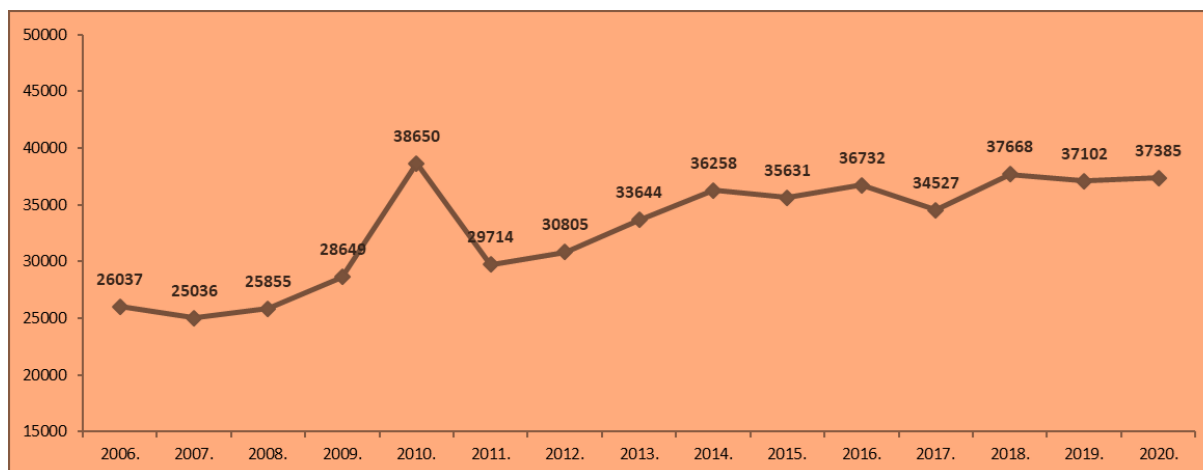

Grafički prikaz 7. Broj osiguranika i korisnika mirovina, stanje na dan 31. prosinca 2020.

Izvor: preuzet u cijelosti (Izvešće HZMO-a za 2020.)

2020. godine evidentirano je 50 008 korisnika koji su ostvarili pravo na mirovinu. Od toga je 37 385 korisnika koji ostvaruju pravo na starosnu i prijevremenu starosnu mirovinu, 2133 korisnika koji ostvaruju pravo na invalidsku mirovinu i 10 490 korisnika obiteljskih mirovina.

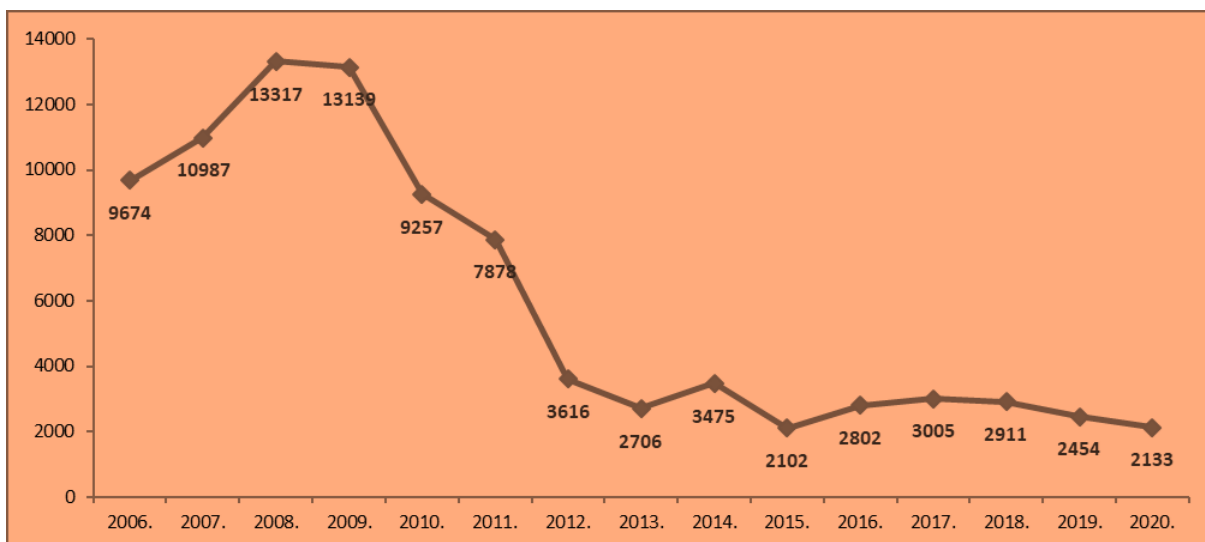
Broj novih korisnika **starosne** i **prijevremene starosne** mirovine u 2020. veći je za 283 korisnika u odnosu na 2019. godinu.

Grafički prikaz 8. Broj novih korisnika starosne i prijevremene starosne mirovine

Izvor: preuzet u cijelosti (Izvešće HZMO-a za 2020.)

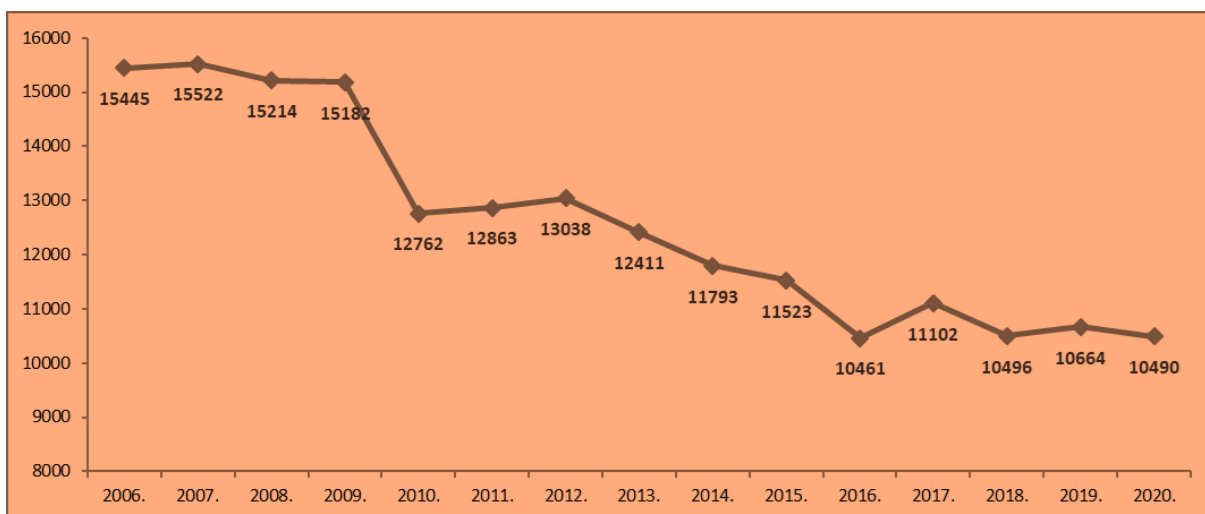
Broj novih korisnika **invalidske** mirovine je u padu u odnosu na 2019. godinu za 13%. Najkritičnije godine bile su 2008. i 2009., gdje je broj korisnika invalidske mirovine bio najveći, zbog socijalnih razloga i nezaposlenosti. Posljednjih par godina broj novih korisnika je smanjen.

Grafički prikaz 9. Broj novih korisnika invalidske mirovine

Izvor: preuzet u cijelosti (Izvješće HZMO-a za 2020.)

Od 2010. godine broj novih korisnika **obiteljske** mirovine je u padu jer je određenom broju korisnika bolja starosna ili prijevremena starosna mirovina od obiteljske.

Grafički prikaz 10. Broj novih korisnika obiteljske mirovine

Izvor: preuzet u cijelosti (Izvješće HZMO-a za 2020.)

Dobne skupine	Ukupno	Muškarci	Žene			
do 24						
25-29						
30-34						
35-39						
40-44						
45-49						
50-54						
55-59						
60-64						
65-69	275438					
70-74	24111					
75-79						
80-84						
85 i više						
Nepoznato						
UKUPNO	1147410	100,00	495669	100,00	651741	100,00

Grafički prikaz 11. Korisnici mirovina prema dobnim skupinama (starosna, invalidska i obiteljska mirovina)

Izvor: preuzet u cijelosti (Izvješće HZMO-a za 2020.)

Kao posljedica reformi, promjena u mirovinskome sustavu te povećanju životnog vijeka, povećala se prosjna dob korisnika mirovine. Prema Izvješću prosječna životna dob umirovljenika je 71 godina za muškarce, a za žene 72 god i 1 mjesec.

Ukupni prihodi i primici Zavoda za 2020. ostvareni su u iznosu od **43.980.299.625 kuna** i namijenjeni su financiranju sustava mirovinskog osiguranja i doplatka za djecu. U odnosu na 2019. godinu **veći su za 2,7%**.

Ukupni rashodi i izdaci iznose **44.005.135.946 kuna**. **Manjak prihoda i primitaka iznosi 24.836.321 kuna!** (Izvješće HZMO-a za 2020.)

5. ZAKLJUČAK

Mirovinski sustav u modernome društvu ima više funkcija. Najvažnije su funkcije mirovinskog sustava: osiguranje dostatnih prihoda nakon što osoba napusti tržište rada, raspoređivanje dohotka pojedinaca i obitelji tijekom cijelog životnog vijeka, pojedinačna i nacionalna štednja te održavanje socijalne kohezije. Nastanak mirovinskog sustava u uskoj je vezi sa nastankom socijalne države koja provodi socijalnu politiku, tj. brine o svojim građanima.

Preteča hrvatskoga mirovinskog sustava su udruge uzajamne pomoći, koje su se osnivale još u 18. stoljeću. One su dobrovoljno konstituirane i imale su zadatak da svojim članovima isplate financijsku pomoć u slučaju potrebe. Hrvatski mirovinski sustav razvio se nakon Drugog svjetskog rata, kada je socijalno osiguranje postalo obvezno za sve zaposlene. Na kraju socijalističkoga razdoblja, u trenutku kada je Republika Hrvatska prelazila na kapitalistički model tržišnog gospodarstva, broj umirovljenika je znatno porastao, te se pojavila neravnoteža sustava. Neravnoteža se manifestirala kroz nepovoljan omjer osiguranika i korisnika mirovina, kroz povećani rast mirovinskih troškova te probleme financiranja mirovine. Potrebno je spomenuti da je nakon Domovinskoga rata stvorena nova kategorija umirovljenika- invalid Domovinskog rata i obitelj poginulih branitelja, koja pripada povlaštenim mirovinama, te je ona dodatno opteretila od održivost sustava.

Mirovinskom reformom, koja se provodila u dvije faze, 1999. i 2002. godine, došlo je do velikih promjena u sustavu sa ciljem osiguranja njegove financijske održivosti. U prvoj fazi došlo je do prilagođavanja javnog mirovinskog sustava- pooštreni su uvjeti za ostvarivanje prava na mirovinu, mirovinska osnovica za izračun mirovine proširena je na sve godine staža, pooštrena je definicija invalidnosti, uvedeno je trajno umanjenje prijevremenih mirovina itd. U drugoj fazi, uz prvi stup međugeneracijske solidarnosti, uvedeni su II. i III. stup. Drugi stup predstavlja obaveznu individualnu kapitaliziranu štednju, dok je treći dobrovoljni.

Nakon uvođenja mirovinskih reformi ostali su mnogi problemi u hrvatskom mirovinskom sustavu. Jedan od ključnih problema problema je nepovoljan odnos umirovljenika i osiguranika, što uzrokuje poteškoće u financiranju mirovina, te zbog toga država mora intervenirati sredstvima iz proračuna. Razlog nepovoljnoga odnosa je starenje stanovništva. Neka od rješenja aktualnoga problema su: povećanje mirovinskih doprinosa (sa ciljem prikupljanja većih sredstava za povećane mirovinske izdatke), podizanje dobne granice za mirovinu, promjena institucionalne strukture mirovinskoga sustava (smanjenje I. stupa

tekuće raspodjele i povećanje obvezne kapitalizirane štednje i dobrovoljnog stupa) i uvođenje temeljnog mirovinskog stupa (koji treba biti namijenjen zaštiti siromašnih kategorija umirovljenika).

2018. godine hrvatski Sabor prihvaća izmjene i dopune Zakona o mirovinskom osiguranju, kojima se povećava dobna granica za odlazak u mirovinu, kako bi se poboljšao nepovoljan odnos radnika i umirovljenika.

Analiza Izvješća o radu i poslovanju HZMO-a za 2020. pokazuje da je došlo do napretka u održivosti mirovinskog sustava. U odnosu na ranije godine, broj novih korisnika mirovina je u blagome padu, ali još uvijek problematika starenja stanovništva, koja uzrokuje nepovoljan omjer, razlog je deficita od 24 milijuna kuna.

Literatura

- Bejaković, P. (2011): Analiza mirovinskog sustava- Mirovinski sustav u Hrvatskoj: problemi i perspektiva; Institut za javne financije
Dostupno na: <https://www.ijf.hr/upload/files/file/AMS/zbornik.pdf> (pristup ostvaren: 30.08.2021.)
- CESifo DICE Report (2008): Bismarck versus Beveridge: Social Insurance Systems in Europa, str.69-71
Dostupno na: <https://www.ifo.de/DocDL/dicereport408-db6.pdf> (pristup ostvaren: 25.08.2021.)
- Copić, J., Marinković- Drača, D., Mrša, V., Šašić- Šojat, A., Škember, A. (1998): Novi sustav mirovinskog osiguranja; Zagreb: Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika
- E- Građani: Sustav mirovinskog osiguranja
Dostupno na: <https://gov.hr/hr/sustav-mirovinskog-osiguranja/846> (pristup ostvaren: 31.08.2021.)
- Financijski klub (2019): Mirovinska reforma- rad do 67. godine
Dostupno na: <http://finance.hr/mirovinska-reforma-rad-do-67-godine/> (pristup ostvaren: 03.09.2021.)
- Hanfa.hr: Mirovinska osiguravajuća društva
Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/drugi-i-treci-mirovinski-stup-i-isplata-mirovina/registri/mirovinska-osiguravajuca-drustva/?page=1> (pristup ostvaren: 28.08.2021.)
- Hanfa (2019a) : Mirovinski sustav
Dostupno na: <https://www.hanfa.hr/media/4135/za-web-mirovinski-sustav-2019-2.pdf> (pristup ostvaren: 31.08.2021.)
- Hanfa (2019b): Mirovinski sustav: obvezni mirovinski fondovi
Dostupno na: https://www.hanfa.hr/media/3270/omf-100-mlrd-kuna_pregled_mir_-sustava.pdf (pristup ostvaren: 30.08.2021.)
- Hrvatski sabor: 25. lipnja- Dan neovisnosti
Dostupno na: <https://www.sabor.hr/hr/o-saboru/povijest-saborovanja/vazni-datumi/25-lipnja-dan-neovisnosti> (pristup ostvaren: 30.08.2021.)

- Hrvatska enciklopedija: Domovinski rat
Dostupno na: <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=15884> (pristup ostvaren: 30.08.2021.)
- Hrvatski zavod za mirovinsko osiguranje (HZMO): Djelatnost i ustrojstvo
Dostupno na: <https://www.mirovinsko.hr/hr/djelatnost-i-ustrojstvo/36> (pristup ostvaren: 31.08.2021.)
- Kašnjar- Putar, R., Mrša, V., Šašić- Šojat, A. (2004): Mirovinski sustav; Zagreb: TEB-poslovno savjetovanje
- Kapitalac: Tragedija mirovinskog sustava- umirovljenika je više nego zaposlenih građana!
Dostupno na: <https://kapitalac.wordpress.com/tag/omjer-radnika-i-umirovljenika/> (pristup ostvaren: 04.09.2021.)
- Milidrag Šmid, J. (2011): Reforma mirovinskog sustava U Republici Hrvatskoj; EU-Hrvatska Zajednički Savjetodavni Odbor
Dostupno na:
<http://socijalno-partnerstvo.hr/wp-content/uploads/2013/04/Izvj%C5%A1taj-Reforma-mirovinskog-sustava-u-Republici-Hrvatskoj.pdf> (pristup ostvaren: 31.08.2021.)
- Nacionalni arhivski informacijski sustav: Okružni ured za osiguranje radnika Zagreb
Dostupno na: http://arhinet.arhiv.hr/details.aspx?ItemId=3_6374 (pristup ostvaren: 29.08.2021)
- Potočnjak, Ž. (2000): Nova koncepcija i struktura hrvatskog mirovinskog sustava; Zbornik pravnog fakulteta u Zagrebu, Vol. 5, Br. 5, str. 699-721; Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu
- Puljiz, V. (1995): Mutualizam ili organizacije uzajamne pomoći; Revija za socijalnu politiku, No. 2, str. 163-167; Zagreb: Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta, Sveučilište u Zagrebu
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/29776> (pristup ostvaren: 23.08.2021.)
- Puljiz, V. (1996): Sustavi mirovinskog osiguranja: nasljeđe i aktuelni problemi; Revija za socijalnu politiku, Vol. 3 No.1; Zagreb: Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta, Sveučilište u Zagrebu
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/29812> (pristup ostvaren: 29.08.2021.)

- Puljiz, V. (2007): Hrvatski mirovinski sustav: korijeni, evolucija i perspektiva; Revija za socijalnu politiku, No. 2, str. 163-192; Zagreb: Studijski centar socijalnog rada Pravnog fakulteta, Sveučilište u Zagrebu
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/30322> (pristup ostvaren: 23.08.2021.)
- Puljiz, V., Bežovan, G., Matković, T., Šućur, Z., Zrinščak, S. (2008): Socijalna politika Hrvatske; Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
- Puljiz, V. (2011): Kriza, reforme i perspektive mirovinskih sustava u europskim zemljama i Hrvatskoj; Privredna kretanja i ekonomska politika, Vol.21 No. 129, str. 27-64; Zagreb: Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/77691> (pristup ostvaren: 26.08.2021.)
- Puljiz, V., Ravlić, S., Visković, V. ur. (2012): Hrvatska u Europskoj uniji- kako dalje ?; Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.
- Sabor.hr (2021): Izvješće o radu i poslovanju Hrvatskoga zavoda za mirovinsko osiguranje za 2020.; HZMO
Dostupno na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2021-06-10/171504/IZVJ_HZMO_2020.pdf (pristup ostvaren: 06.09.2021.)
- Središnji registar osiguranika: O REGOS- u
Dostupno na: <https://regos.hr/> (pristup ostvaren: 31.08.2021.)
- TEB- poslovno savjetovanje: Mirovinsko osiguranje- elementi za izračun mirovine
Dostupno na: <https://www.teb.hr/novosti/2020/mirovine-elementi-za-izracun-i-uvjeti-za-2021/> (pristup ostvaren: 01.09.2021.)
- Vukorepa, I. (2012): Mirovinski sustavi- Kapitalno financiranje kao čimbenik socijalne sigurnosti; Zagreb: Pravni fakultet u Zagrebu.
- Zakon.hr (2021): Zakon o mirovinskom osiguranju NN 157/13, 151/14, 33/15, 93/15, 120/16, 18/18, 62/18, 115/18, 102/19, 84/21
Dostupno na: <https://www.zakon.hr/z/91/Zakon-o-mirovinskom-osiguranju> (pristup ostvaren: 28.08.2021.)

Popis grafičkih prikaza:

- Grafički prikaz 1. Broj osiguranika i umirovljenika u razdoblju od 1950.-1990. godine: Puljiz, V., Ravlić, S., Visković, V. ur. (2012): Hrvatska u Europskoj uniji- kako dalje ?; Zagreb, Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo.
- Grafički prikaz 2. Strategija razvitka Republike Hrvatske "Hrvatska u 21. stoljeću" - Strategija razvitka mirovinskog sustava i sustava socijalne skrbi: Narodne novine (2003), izdanje NN97/2003
Dostupno na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2003_06_97_1230.html
(pristup ostvaren: 30.08.2021.)
- Grafički prikaz 3. Mirovinski sustav u RH: Plavi ured_Zagreb za poduzetnike
Dostupno na: <https://plaviured.hr/sto-je-dobrovoljna-mirovinska-stednja-mirovinski-sustav-rh-plavi-ured/> (pristup ostvaren: 31.08.2021.)
- Grafički prikaz 4. Struktura korisnika mirovine u Hrvatskoj 2018. godine: Ekonomski Lab
Dostupno na: <https://arhivanalitika.hr/blog/b2b-ekonomika-javnog-sektora-7-mirovinsko-osiguranje/> (pristup ostvaren: 30.08.2021.)
- Grafički prikaz 5. Omjer broja radnika i umirovljenika od 1950.- 2014.: Kapitalac, 2014.
Dostupno na: <https://kapitalac.wordpress.com/tag/omjer-radnika-i-umirovljenika/>
(pristup ostvaren: 03.09.2021.)
- Grafički prikaz 6. Stanovništvo Republike Hrvatske prema spolu i starosti, 2018.: Državni zavod za statistiku, 2019.
Dostupno na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-03_01_2019.htm
(pristup ostvaren: 04.09.2021.)
- Grafički prikaz 7. Broj osiguranika i korisnika mirovina, stanje na dan 31. prosinca 2020.: Izvješće o radu i poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2020.
Dostupno na: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2021-06-10/171504/IZVJ_HZMO_2020.pdf (pristup ostvaren: 06.09.2021.)
- Grafički prikaz 8. Broj osiguranika i korisnika mirovina, stanje na dan 31. prosinca 2020.: Izvješće o radu i poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2020.
- Grafički prikaz 9. Broj novih korisnika invalidske mirovine: Izvješće o radu i poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2020.
- Grafički prikaz 10. Broj novih korisnika obiteljske mirovine: : Izvješće o radu i poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2020.

- Grafički prikaz 11. Korisnici mirovina prema dobnim skupinama (starosna, invalidska i obiteljska mirovina): Izvješće o radu i poslovanju Hrvatskog zavoda za mirovinsko osiguranje za 2020.